

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

KONFORMITA A RIZIKOVÉ SEXUÁLNÍ
CHOVÁNÍ U ADOLESCENTŮ
CONFORMITY AND RISKY SEXUAL BEHAVIOUR
AMONG ADOLESCENTS

Bakalářská diplomová práce

Autor: **Lucie Mannheimová**

Vedoucí práce: **PhDr. Tereza Sadková**

Olomouc

2019

Chtěla bych poděkovat PhDr. Tereze Sadkové za trpělivé vedení, cenné rady a povzbuzování. Poděkování patří také PhDr. Danielu Dostálovi, PhD. za konzultaci metodologického rámce výzkumu.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: „Konformita a rizikové sexuální chování u adolescentů“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

„Ochrana informací v souladu s ustanovením §47b zákona o vysokých školách, autorským zákonem a směrnicí rektora k Zadání tématu, odevzdávání a evidenci údajů o bakalářské, diplomové, disertační práci a rigorózní práci a způsobu jejich zveřejnění. Student odpovídá za to, že veřejná část závěrečné práce je koncipována a strukturována tak, aby podávala úplné informace o cílech závěrečné práce a dosažených výsledcích. Student nebude zveřejňovat v elektronické verzi závěrečné práce plné znění standardizovaných psychodiagnostických metod chráněných autorským zákonem (záznamový arch, test/dotazník, manuál). Plné znění psychodiagnostických metod může být přílohou pouze tištěné verze závěrečné práce. Zveřejnění je možné pouze po dohodě s autorem nebo vydavatelem.“

V Olomouci dne 22. března 2019

Podpis .....

OBSAH

ÚVOD.....	5
TEORETICKÁ ČÁST.....	6
1 Adolescence jako hledání identity a diferenciací vztahů	7
1.1 Charakteristiky období adolescence	7
1.2 Hledání identity v adolescenci.....	8
1.3 Adolescence jako diferenciací vztahů k okolí	9
1.3.1 Proměna vztahů v rodině.....	9
1.3.2 Proměna vztahů vůči vrstevníkům	10
1.3.3 Vrstevnická skupina a sebehodnocení adolescenta	11
1.3.4 Vrstevnická skupina jako model chování.....	12
2 Konformita v adolescenci	13
2.1 Faktory ovlivňující konformní chování.....	13
2.2 Cíle konformního chování.....	15
2.3 Specifika adolescentní konformity	16
3 Rizikové sexuální chování v období adolescence.....	18
3.1 Předčasné zahájení pohlavního života.....	19
3.2 Promiskuita a náhodné známosti	20
3.3 Nechráněný sex mimo dlouhodobé partnerství	21
3.4 Zneužívání návykových látek	22
3.5 Rizikové sexuální chování v prostředí internetu	23
3.5.1 Zvýšená konzumace pornografie před 15. rokem	23
3.5.2 Kybergrooming	24
3.5.3 Sexting.....	25
4 Výzkumy konformity a rizikového chování u adolescentů	26
4.1 Konformita a rizikové chování obecně.....	26
4.2 Konformita, sexualita a rizikové sexuální chování	28
VÝZKUMNÁ ČÁST.....	31
5 Výzkumný problém.....	32
6 Typ výzkumu a použité metody	34
6.1 Metodologický rámec	34
6.2 Formulace hypotéz	36
6.3 Sběr dat a výzkumný soubor	37
6.4 Etika výzkumu.....	38
7 Analýza dat a její výsledky.....	39
7.1 Popisné statistiky	39
7.2 Výsledky testování hypotéz.....	43
7.2.1 Srovnávání skóre adolescentů na základě ovlivnění.....	44

7.2.2	Srovnávání adolescentů a mladých dospělých	45
7.2.3	Srovnávání míry ovlivnění u adolescentních chlapců a dívek	45
8	Diskuze	47
9	Závěr.....	51
10	Souhrn.....	52
LITERATURA.....		55
PŘÍLOHY.....		65

ÚVOD

Práce, která je před Vámi, byla inspirována mou dlouholetou prací s náctiletými, pomyslně zakončenou dobrovolnickým rokem v Tanzanii, kde jsem se dostala k výuce sexuální výchovy a mapování míry vzdělanosti v této oblasti u místních dospívajících. Hlavní motivací pro volbu tohoto tématu byla především touha po vlastním lepším pochopení rizikového sexuálního chování u adolescentů a rozšíření svých znalostí pro případné budoucí projekty.

Postoje společnosti vůči sexualitě neustále proměňují a podléhají kulturní podmíněnosti, proto není snadné v porovnání s jinými rizikovými aktivitami rizikové sexuální chování u adolescentů definovat. Jelikož vrstevníci hrají nemalou roli v životech adolescentů, spojuje tato práce právě jejich vliv na rizikové sexuální chování a konformní podléhání mladých lidí tomuto vlivu. Teoretická část práce představuje přiblížení role vrstevníků v životě adolescentů a také se snaží citlivě přiblížit nesnadno definovatelné téma rizikového sexuálního chování.

Práce má pak za cíl experimentálním výzkumem zjistit, do jaké míry může být rizikové sexuální chování u adolescentů podmíněno konformitou vůči vrstevníkům. Vychází z předpokladu, že vrstevníci hrají v životě adolescentů nenahraditelnou roli a mají vliv na jejich zapojování se do rizikových sexuálních aktivit. Předpokládá, že právě touha být přijat vrstevníky stojí za tím, jak mladí lidé vnímají rizikovost rozličných sexuálních situací. Poznatky získané tímto výzkumem by měly být přínosem pro praxi, především tedy v oblasti prevence a vrstevnického vzdělávání.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ADOLESCENCE JAKO HLEDÁNÍ IDENTITY A DIFERENCIACE VZTAHŮ

Období adolescence je spojeno s mnoha vývojovými úkoly a změnami. Pro lepší pochopení sklonu adolescentů ke konformnímu jednání bude tato kapitola zaměřena nejprve na popis důležitých částí vývoje adolescenta, specificky tedy vývojem identity a proměnou vztahů k okolí.

1.1 Charakteristiky období adolescence

Pojem adolescence popisuje celé období mezi dětstvím a dospělostí, zahrnuje tak dospívání a mládí současně. V tomto pojetí rozlišujeme *časnou adolescenci* (10/11–13 let), *střední adolescenci* (14–16 let) a *pozdní adolescenci* (17–20 let), kdy můžeme postupně sledovat přechod od dětství k dospělosti (Macek, 2003). Thorová (2015) toto období specifikuje jako „pozdní dětství“ odehrávající se v rozmezí od 12/13 do 19 let.

Adolescence je charakterizována biologickými, kognitivními a socio-emocionálními změnami (Santrock, 2013). Mezi významné biologické změny patří především rychlý pubertální růst a pohlavní zrání, zahrnující rozvoj sekundárních pohlavních znaků (Thorová, 2015). Vedle vývoje fyzického se rozvíjí také kognitivní schopnosti, neboť adolescence představuje kritické období pro maturaci neurobiologických procesů, které jsou základem kognitivních funkcí, ale i sociálního a emocionálního chování. V tomto období dozrává prefrontální lalok mozku, což vedle zlepšování pozornosti také podněcuje vývoj abstraktního myšlení, inhibiční kontroly a zpracovávání informací včetně operací s abstraktními pojmy (Yungelun-Todd, 2007). Také v emocionální oblasti dochází k diferenciaci a nárůstu vyšších citů (Macek, 2003), avšak emoce jsou také intenzivnější, což spolu se stále se rozvíjejícími regulačními schopnostmi může vést k větší emoční zranitelnosti adolescentů. Emocionální změny jsou také úzce spojeny s diferenciací vztahů k okolí a konsolidací vlastní identity v období adolescence (Thorová, 2015).

1.2 Hledání identity v adolescenci

Nalézání identity i místa ve společnosti tedy představují významné vývojové milníky v životě adolescentů. Dle Macka (2003), bychom neměli adolescenci vnímat jen jako období plné vášnivých emocí, konfliktů a vzdoru, neboť v soudobé psychologii adolescence je tento názor již překonaný. Adolescenci přirovnává k *“první autorizované konceptualizaci životního prostoru a verifikování správnosti této verze”*, neboť adolescent získává představu o své seberealizaci, sebeuplatnění, a vědomí kontroly nad vlastním chováním a prožíváním (Macek, 2003, str. 33).

Adolescenti rozvíjejí své kognitivní kapacity, díky nimž dokáží lépe interagovat v sociokulturním kontextu, a rozvíjet tak vlastní sebepoznání. Je to období proměny kognitivních reprezentací ego identity. Avšak sebepojetí má v adolescenci nestálou povahu, neboť je protkáno neustálým hledáním sebe sama. V počátcích diferenciaci vlastního já a jeho začlenění do různých rolí a vztahových kontextů, mohou adolescenti prožívat rozpor a nejistotu v plnění jednotlivých rolí vlastního já (Santrock, 2013).

Pojem ego identita se pojí k práci Ericksona, který popsal adolescenci jako proces formování identity, který závisí na souhře toho, jak mladý člověk na konci dětství vnímá sám sebe a jak je vnímán těmi, kteří jsou v jeho životě důležití (Erickson, 1977). Toto stadium Erickson (1963) nazývá psychologickým moratoriem, tedy přechodným stadiem mezi dětským bezpečím a autonomií dospělosti.

Psychoanalytický pohled nabízí Blos, který oproti Ericksonově ego identitě preferuje termín *“charakter”*. Při jeho utváření adolescenti čelí čtyřem specifickým výzvám, které musí být v průběhu adolescence adresovány a příznivě vyřešeny. Jsou jimi 1) druhý proces individuace, 2) přetváření a přemožení traumat z dětství, 3) kontinuita ega a 4) sexuální identita (Blos, 1966). Druhý proces individuace zahrnuje vzdání se intrapsychických parentálních reprezentací, jež byly internalizovány v raném dětství. V přetváření traumat z dětství se k nim adolescenti musí vrátit, spíše než se jim vyhnout. Kontinuita ega je zásadní pro zdravou formaci a ukotvení identity a týká se osobní historie, bez které nemůže ego fungovat. Rozhodující výzva období adolescence je však formování sexuální identity a schopnost oddělovat romantické vztahy od vztahů rodinných (Kroger, 2005).

1.3 Adolescence jako diferenciací vztahů k okolí

Význam období adolescence je nesmírný, neboť značí překročení hranice od dětství k dospělosti. Identita se však formuje ve velké míře nejen ve vztahu k sobě sama, ale také v rámci fungování ve společnosti a ve vztahu k druhým. Dle Langmeiera a Krejčířové (2006) adolescenci charakterizuje uvolnění se ze závislosti na rodičích a zároveň diferenciací vztahů k vrstevníkům.

1.3.1 Proměna vztahů v rodině

Socializace dítěte a adolescenta v rodině byla po dlouhou dobu vnímána jako jednostranný proces, kdy děti byly produktem socializačních technik rodičů. V dnešní době se však na socializaci dítěte v rodině pohlíží jako na reciproční proces. Reciproční socializace znamená, že děti a adolescenti socializují své rodiče, stejně jako rodiče socializují své děti (Santrock, 2013).

Přestože se mladý člověk v období adolescence postupně uvolňuje ze závislosti na rodičích, vztahy v rodině zůstávají důležitou součástí tohoto období. Často se jedná o období provázené vzdorem adolescenta a vyhranění se vůči rodičům. Dle Macka (2003) však v rodinném prostředí ovšem nemusí nutně proběhnout mezigenerační konflikt, který byl dříve považován za předpoklad pro překonání závislosti na rodičích. Takovýto průběh nelze generalizovat a v potaz musíme kromě individuálních rozdílů brát také sociální a kulturní faktory.

Konflikty mezi rodiči a dětmi se i přesto zdají být v období adolescence častější. Jsou však tyto konflikty ve své podstatě predikátorem nefunkčnosti vztahů mezi rodiči a dětmi? Zdá se, že tomu tak být nemusí. Konflikt může ve vztahu k rodičům hrát důležitou roli v utváření identity, vlastních postojů, a dokonce v posilování vztahu s rodiči (Montemayor, 1983).

Nalézání autonomie je proces, který probíhá na více úrovních. V procesu individuace se musí dle Blose (1966) adolescenti vzdát dětské závislosti na rodičích a projít procesem deidealizace, kdy začínají své rodiče vnímat jako nedokonalé, oproti předchozím představám o jejich vševědouce a všemocnosti. Blosova teorie vyzdvihuje i ve vztahu k okolí především intrapsychické procesy adolescenta, čímž pozapomíná na úlohu obou stran. Vedle intrapsychického procesu individuace je třeba klást důraz také na kvalitu vztahu mezi adolescenty a rodiči, kde je vývoj autonomie facilitován responsivním rodičovským

přístupem. Takový přístup nevede k přerušení vztahu s rodiči v adolescenci, jako spíše k jeho zdravé transformaci (McElhaney, Allen & Stephenson, 2009).

1.3.2 Proměna vztahů vůči vrstevníkům

Vedle vztahu k rodičům se u adolescentů zásadně proměňuje i vztah k vrstevníkům. Přejod od dětství k adolescenci charakterizují změny v individuálním i sociálním kontextu, proměňují se také sociální normy, které přikládají větší význam právě vrstevnické skupině. Adolescenti tráví s vrstevníky více času, pod menším dozorem dospělých. Na očekávání a názory vrstevníků je kladen větší důraz (Bradford Brown & Larson, 2009). Jak píše Macek (2013, str. 57): „*Vrstevníci plní funkci komunikační a interakční platformy, kde může dospívající testovat sám sebe*“

Interakce mezi vrstevníky jsou ovlivněny různými vrstevnickými kontexty, které zahrnují buď jednotlivce, nebo skupinu a vztah vůči nim. Kromě samotné kultury, ve které mladý člověk vyrůstá, je kontext vrstevnické interakce ovlivňován situačně a lokálně. Adolescent přichází do styku s vrstevníky ve škole, v ulici, kde bydlí, v zájmovém kroužku, sportovním klubu nebo náboženské organizaci. V různých kontextech jsou adolescenti vystavováni odlišným poselstvím a mají různé možnosti účasti na adaptivním nebo maladaptivním chování, které může zásadně ovlivnit jejich vývoj (Santrock, 2013).

S nástupem adolescence se vztahy vrstevníků stávají více komplexní, než byly doposud. Děti si v průběhu života tvoří především dyadické vztahy s kamarády, sourozenci a příbuznými, které většinou pokračují i v období adolescence. Toto období je pak charakteristické utvářením malých skupin neboli „kliků“, které charakterizuje omezené členství a podobná kamarádská orientace. Vedle dyád a kliků pak hrají důležitou roli také větší skupiny (party), které spojují jedince s podobně nastavenou identitou mezi vrstevníky. Může se jednat například o socioekonomický status (např. „zbohatlické děti“), vrstevnický status („šprti“) nebo status založený na společném zájmu („skejt'áci“). Členství v těchto partách není u adolescentů podmíněno interakcí, ale spíše reputací (Bradford Brown & Klute, 2003).

Reputace, status a prestiž tedy hrají významnou roli ve vztahu s vrstevníky. Přestože samotný pojem „vrstevníci“ odkazuje na rovnost, realita vrstevnického světa je mnohem komplexnější, neboť se v ní mnohdy tvoří hierarchie, kde určité skupiny mají vyšší status než jiné (Bradford Brown & Larson, 2009). Stejně tak jednotlivcům je přisuzován vyšší

či nižší sociometrický status, který určuje míru přijetí a nepřijetí jednotlivce danou sociální skupinou (Santrock, 2013). Wentzel a Asher (1995) vytvořili na základě výzkumu hodnocení vrstevníků pět skupin sociometrického statutu, do kterých je možné adolescenty zařadit: 1) populární, 2) průměrní, 3) přehlížení, 4) odmítání a 5) kontroverzní. Přehlížení jedinci si dle jejich analýzy vedli nejlépe v akademickém prostředí, neboť byli více soběstační. Populární jedinci zase disponují silnými sociálními dovednostmi, které přispívají k jejich obecné popularitě a napomáhají kontrolovat negativní emoce.

1.3.3 Vrstevnická skupina a sebehodnocení adolescenta

Vlivy vrstevníků na adolescenta můžeme pozorovat na více rovinách. Jednou z nich je rovina sebehodnocení a sebepojetí mladých lidí. Lidé se po celý život snaží udržet pozitivní sebehodnocení, a jak bylo zmíněno výše, adolescence je protkána motivem hledání sebe sama a vrstevníci při nalézání identity také hrají nemalou roli.

Přátelství získávají v období adolescence významné místo a plní vícero funkcí včetně poskytování pocitu intimity, bezpečí a důvěry. Proto má formování a udržování blízkých přátelství v adolescenci centrální vliv na sebedůvěru (Rubin, Bukowski & Parker, 2006). V rámci těchto přátelství, podobně jako ve vztahu k rodičům, má významné postavení bezpečná vazba. Adolescenti, u kterých se vyvinula bezpečná vazba ve vztahu s rodiči, budou s větší pravděpodobností přenášet zdravé komponenty tohoto vztahu na vztahy s vrstevníky. Reciproční vazba s vrstevníky je tedy podporována blízkostí k rodičům (Gorrese & Ruggieri, 2013).

Sebehodnocení adolescenta je podníceno také zařazením do vrstevnické skupiny a nemožnost se do nějaké zařadit může mít na jeho sebehodnocení negativní vliv a působit jako sociální stigma. Pozitivní hodnocení vrstevníků tedy napomáhá k pozitivnímu sebehodnocení, zatímco jejich negativní hodnocení sebehodnocení adolescenta podryvá (Macek, 2003). Hodnocení ve spojení s vrstevníky však nemusí vždy přicházet z jejich strany, neboť srovnávání se s druhými také ovlivňuje sebepojetí. Adolescenti se s vrstevníky porovnávají častěji než v dětském věku a zároveň více spoléhají na to, že se vrstevníci budou srovnávat s nimi (Santrock, 2013).

1.3.4 Vrstevnícká skupina jako model chování

Chování členů vrstevnícké skupiny ovlivňuje chování adolescenta, neboť slouží jako zdroj standardů chování, ovlivňuje proces rozhodování v každodenním životě a poskytuje nejen příležitost pro modelování, ale také zpětnou vazbu (Macek, 2003).

V období adolescence můžeme pozorovat dvě důležité změny: na jedné straně je to nárůst prevalence antisociálního chování a na straně druhé centrální postavení vrstevníků v životě adolescentů. Moffitt (1993) rozdělil adolescenty podílející se na antisociálním chování na ty, u kterých takové chování přetrvává po celý život, a ty, u kterých jde o vývojové stadium typické pro období adolescence. Antisociální chování přetrvávající po celý život není definováno vrstevníckými vlivy, ale spíše osobnostními predispozicemi. Vrstevníci naopak hrají primární roli u antisociálního chování trvajících jen v období adolescence, kdy se může objevit „maturity gap“ (mezera zralosti), která se projevuje jako diskrepance mezi biologickou a sociální zralostí. Kouření, požívání alkoholu nebo delikvence jsou mnohdy v období adolescence instrumentální pro překonání mezery zralosti, dosažení autonomie a vyššího statutu ve vrstevnícké skupině (Moffitt, 1993).

Jsou však adolescenti ovlivněni vždy jen reálným chováním a postoji svých vrstevníků, nebo spíše vlastní percepcí jejich chování? V jednom z výzkumů adolescenti například přeceňovali účast vrstevníků na antisociálních a maladaptivních typech chování, jakými jsou konzumace drog, rizikové sexuální chování nebo nepozornost vůči školním povinnostem (Prinstein & Wang, 2005). Při podobných výzkumech tedy není vhodné univerzálně spoléhat na hodnocení chování vrstevníků ze strany adolescentů.

2 KONFORMITA V ADOLESCENCI

Oscilace dospívajících vůči názoru vrstevníků se významně projevuje i v míře adolescentní konformity. Pojem konformita se obecně definuje jako změna chování nebo přesvědčení v souladu s druhými na základě reálného či vnímaného nátlaku sociální skupiny (Myers, 2014). Důležitým kritériem v rámci konformity je právě kritérium pohybu od vlastního přesvědčení k přesvědčení jinému, jež je porovnáváno na základě stanoviska ostatních (Asch, 1956). Za konformní jednání můžeme považovat nejen aktivní změnu chování, ale také konformitu opomenutím, tedy vyhnutí se určitému chování, které nepřináší přijetí ze strany skupiny (Sorrels & Kelly, 1984).

Mnohé výzkumy prokázaly, že lidé snadno pozmění své názory a chování podle vzoru ostatních. Ve výzkumech Solomona Asche (1955, 1956) však bylo překvapující, že jsou takových změn lidé schopni, přestože vědí, že druzí nemají pravdu. Samotný Asch výsledky svých výzkumů hodnotí slovy: *„Fakt, že jsme objevili tendenci ke konformitě v naší společnosti tak silnou, že inteligentní a rozumní mladí lidé jsou schopni nazývat bílou černá je důvodem k hlubokému znepokojení.“* (Asch, 1955, str. 34)

Opakem konformity je pak nonkonformita, jež představuje formu nezávislosti na stanoviscích skupiny sociálního vlivu (Feshbach, 1967). Nonkonformita zahrnuje dvě dimenze: nezávislost a antikonformitu. Nezávislost se u jedince projevuje tím, že nepřisuzuje důležitost postojům druhých ve vztahu ke svému rozhodování, jak se chovat a žít. Antikonformní jedinec je aktivní v odporu proti sociálním vlivům, charakterizuje ho pohyb od těchto vlivů. Na rozdíl od nezávislého člověka je antikonformista závislý na stanoviscích druhých, neboť mu poskytují určitý základ, proti kterému se tento jedinec ohrazuje (Willis, 1963).

2.1 Faktory ovlivňující konformní chování

Dle Deutsche a Gerarda (1955) lze pozorovat dva odlišné vlivy, které se podílejí na vzniku konformního chování. Prvním z nich je *vliv informační*, který je výsledkem snahy po dosažení přesnosti informací. Lidé v neznámých a nových situacích tíhnou ke kopírování reakcí druhých, což slouží jako vodítko k navigování v neznámé situaci (Hilmert, Kulik & Christenfeld, 2006). Druzí tedy slouží jako poskytovatelé důkazů o realitě, na jejichž

základě si utváříme její obraz, a které mohou významně formovat naše chování a přesvědčení (Myers, 2014).

Konformita může být zapříčiněna také touhou po přijetí, v tom případě mluvíme o *vlivu normativním* (Deutsch & Gerard, 1955). Člověk podléhající normativnímu vlivu je konformní, neboť se snaží naplnit očekávání druhých nebo jimi být více oblíben (Myers, 2014).

Výskyt konformního jednání je podnícena mnoha dalšími sociálními a osobnostními vlivy. Jedním z nejvíce zmiňovaných vlivů na konformní jednání je velikost skupiny. Již Asch (1955) vyvolal debatu, když ve svém výzkumu došel k závěru, že velikost většiny nemá velký vliv, pokud překročí určité minimum. V jeho výzkumech se míra konformity výrazně nelišila po překročení hranice 3 lidí ve skupině vlivu. Pozdější teorie však se závěry Asche nesouhlasí. Patří mezi ně i teorie sociálního vlivu (Latané, 1981), dle které je efekt tím větší, čím větší je velikost skupiny, a kde hrají svou roli informační i normativní vlivy. Většina tedy nejen dodává informace o realitě, ale také má moc odměňovat a trestat.

Není to však jen samotná velikost skupiny, která je rozhodující při vzniku konformity. Záleží také na tom, jak je skupina vnímána a zda je na členy skupiny nahlíženo jako na nezávislé na sobě navzájem. I sebemenší náznaky toho, zda jsou na sobě členové skupiny závislí, nebo ne, působí na vznik konformity (Bond, 2005). Tento fenomén můžeme označovat také jako skupinovou kohezi či blízkost, kdy skupina vnímá samu sebe jako „my“ (Myers, 2014).

Dalším z hojně zkoumaných vlivů na vznik konformního jednání je pohlaví jedince, který je vystavován skupinovému vlivu. Ve starších výzkumech jsou ženy západního světa obvykle uváděny jako více konformní než muži (Nord, 1969). Jedním z důvodů, proč mohou být ženy více citlivé k sociálním vlivům, je teorie sociálních rolí, dle které jsou téměř všechny rozdíly v chování mezi muži a ženami zakořeněny v kulturních stereotypech o tom, jak by se mělo každé pohlaví ve společnosti chovat, a v sociálních rolích, které jsou vštěpovány každému jedinci již od dětství (Eagly, 2013).

Na sklon ke konformnímu jednání mají vliv také osobnostní charakteristiky jedince. Někteří jedinci vnímají důsledky svého jednání citlivěji a chtějí se více zalíbit svému okolí; jsou to především ti, u nichž je vyšší míra sebemonitorování (Lavine & Snyder, 1996). Sebemonitorování lze dle Macka (2008) definovat jako tendenci k regulaci vlastního chování podle předpokládaných požadavků druhých nebo podle situace, ve které se jedinec

ocitá. V rámci pětifaktorového modelu osobnosti souvisí konformita s vyšší mírou svědomitosti a přívětivosti (DeYoung, Peterson, & Higgins, 2002).

Vedle sebemonitorování hraje významnou roli také postoj jedince vůči úspěchu. Jeden z výzkumů ukázal, že v úkolech podobných Aschovým (1955, 1956) je konformita spjata s nízkým očekáváním úspěchu v sociálně hodnocených situacích. Konformní člověk má v těchto situacích nízké sebevědomí, které vede spíše k vyhýbavému chování v rámci řešení konfliktu. Takový člověk se proto uchyluje ke konformnímu řešení situace (Crowne & Liverant, 1963).

Přestože je konformita univerzálním fenoménem, její míra se liší také napříč kulturami. Především hodnoty dané kultury ovlivňují míru konformního chování, proto jsou lidé v kulturách zaměřených na kolektivní hodnoty (např. Čína) více náchylní ke konformnímu chování, než lidé z převážně individualistických zemí jako je USA nebo Velká Británie (Bond & Smith, 1996).

A nakonec míra konformního jednání souvisí také s věkem jedince. Nejvyšší konformitu nalézáme u dětí, které jsou přirozeně konformní především vůči svým rodičům. U adolescentů pak dochází k přesunu objektu sociálního vlivu z rodičů na vrstevníky (Knoll, Magis-Weinberg, Speekenbrink & Blakemore, 2015). Věkové rozdíly v míře konformity závisí na citlivosti ke změně postojů v různých vývojových fázích života. Tato citlivost je u dospělých nejvyšší v mladším věku, a postupně se s věkem snižuje. V období střední dospělosti je podstatná také stálost postojů, jejich důležitost i podloženost relevantními informacemi, a to více než v předchozích obdobích (Visser & Krosnick, 1998).

2.2 Cíle konformního chování

Konformní chování je dle Cialdiniho a Goldsteina (2004) motivováno třemi primárními cíli: správností, afiliací a udržováním pozitivního konceptu self. Cíl získání správnosti souvisí s výše zmiňovaným informačním vlivem na vznik konformity (Deutsch & Gerard, 1955) a s vnímáním konsenzu členů skupiny vůči skupinovým aktivitám a postojům (Cialdini & Goldstein, 2004).

Cíl afiliace pak zahrnuje tzv. behaviorální mimikry nebo také chameleoní efekt, jež se hojně projevují ve skupině. Ve výzkumech tohoto efektu bylo zjištěno, že účastníci byli podvědomě konformní ve svých výrazech tváře a gestikulacích se svými partnery. Pokud jejich partneři reagovali obdobně a kopírovali jejich výrazy a gestikulace nazpátek,

pak tato vzájemnost zvyšovala šanci na vytvoření vztahu (Chartrand & Bargh, 1999). Tento fenomén má pravděpodobně neuronální podmínění v síti zrcadlových neuronů, které pracují v přítomnosti druhých lidí, kdy zrcadlí vnímané činnosti. Pokud se jedná o vztahově bližší osoby, dochází k intenzivnějšímu zrcadlení, jež má na člověka větší vliv (Orel, 2015). Vedle nevědomého efektu chameleona je pak cíl afiliace jasně provázán také s vědomými a záměrnými snahami o získání sociálního přijetí ze strany druhých. Konformita tak vytváří příležitost k budování přátelství a nalézání vlastního místa v sociální skupině, během čehož dochází také ke zvyšování sebevědomí (Cialdini & Goldstein, 2004).

Udržování pozitivního konceptu self úzce souvisí s dvěma již zmíněnými cíli. Lidé jsou tak motivováni ke konformnímu jednání ve snaze zvýšit, ochránit nebo napravit své sebevědomí (Cialdini & Goldstein, 2004). Jedinci, kteří své sebevědomí staví na intristických a fundamentálních základech vlastní hodnoty jsou více odolní vůči konformnímu jednání než ti, kteří hledají základy svého sebevědomí spíše extristicky, tedy ve svých výkonech, úspěších či v názorech druhých (Arndt, Schimel, Greenberg & Pyszczynski, 2002).

2.3 Specifika adolescentní konformity

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, vrstevnická skupina má vliv na sebehodnocení adolescenta a zároveň poskytuje model chování v tom smyslu, že je najednou kladen významnější důraz na očekávání a názory vrstevníků než rodičů (Bradford Brown & Larson, 2009). Aby však mohl mladý člověk být plně součástí skupiny vrstevníků, je po něm vyžadována konformita s názory a přáními skupiny, které nemusí být v souladu s jeho individuálními preferencemi. Mnoho adolescentů pak vyhledává rizikové aktivity jako například experimentování s návykovými látkami nebo rizikové sexuální aktivity, což slouží jako způsob přizpůsobení se skupině a jako demonstrace loajality vůči ostatním členům skupiny (Newman & Newman, 1976).

Jedním z hlavních predikátorů adolescentní konformity je dle Vágnerové (2012) potřeba být akceptován, a získat tak uspokojivou prestiž, což u adolescentů snižuje nejistotu a rozvíjí pozitivní sebepojetí. Skupinová příslušnost zároveň formuje identitu dospívajícího, v čemž konformita hraje důležitou roli. „*Konformita ke skupinovým normám je odměněna možnostmi definovat se skupinovou příslušností*“ (Vágnerová, 2012, str. 425).

Adolescentní konformita je specifická především otevřeností vůči názoru vrstevníků. Děti jsou přirozeně konformní vůči názoru dospělých, adolescenti však začínají být více konformní ke skupině svých vrstevníků (Knoll, Magis-Weinberg, Speekenbrink & Blakemore, 2015). Míra otevřenosti vůči sociálním vlivům skupiny a konformita pak vrcholí kolem 14. roku života, načež se ovlivnění skupinovým míněním postupně snižuje (Steinberg & Monahan, 2007).

Vrstevnickou konformitu v adolescenci bychom však navzdory jejich úzkému propojení neměli zaměňovat s dalším důležitým pojmem, jímž je vrstevnický tlak. Pro vrstevnický tlak je typické aktivní povzbuzování nebo naléhání jedinci stejné věkové skupiny. Dospívající pak jedná určitým způsobem, protože k tomu byl urgován, povzbuzován nebo dokonce donucen (Santor, Messervey & Kusumakar, 2000). Vrstevnický tlak však odlišujeme od vrstevnické konformity, neboť představuje postoj či vnímání vlivu skupiny v dané situaci, zatímco konformitu definujeme spíše jako behaviorální dispozici, s jakou dospívající podléhá vrstevnickému tlaku (Brown, Clasen & Eicher, 1986).

Přestože bývají u vrstevnické konformity u adolescentů zmiňovány především její negativní konotace, následování davu může mít u dospívajících z dlouhodobého hlediska i pozitivní důsledky. V jednom z nedávných výzkumů, který sledoval skupinu 171 dospívajících v průběhu 14 let (od jejich 13 do 27 let) bylo zjištěno, že ti, kteří byli více konformní vůči svým vrstevníkům následně udávali lepší fyzické i psychické zdraví než ti, kteří byli spíše nonkonformní. Tento fakt dle autorů studie souvisí s tím, že sounáležitost se skupinou dodává dospívajícím pocit identity, bezpečí a jistoty, zvyšuje jejich sebevědomí a pomáhá při získávání sociálních dovedností (Allen, Uchino & Hafen, 2015).

3 RIZIKOVÉ SEXUÁLNÍ CHOVÁNÍ V OBDOBÍ ADOLESCENCE

Ještě před několika desítkami let se západní společnost vyznačovala jasně stanovenými sexuálními i životními rolemi, přičemž byl důraz kladem zejména na rodičovství. S příchodem sexuální revoluce a později nového milénia se však postoj společnosti značně uvolnil. Prodlužování doby mezi fyzickou maturací a přijetím tradičních rolí společně s dostupností hormonální antikoncepce vedlo v posledních desetiletích k disociaci sexuality s manželstvím a rodičovstvím (Moore & Rosenthal, 2006). Předmanželský sex ztrácí nádech zakázaného ovoce, přestože jednotlivé kultury a subkultury jej stále vnímají odlišně. Dnešní adolescenti mají tedy mnohem více možností k dosažení zdravého sexuálního vývoje, zároveň však čelí i větším rizikům.

Sklon adolescentů k experimentování s chováním, na které ještě nemusí být vývojově připraveni, může být doprovázen mnoha riziky. Ve výkladovém slovníku základních pojmů školské prevence rizikové chování *“zahrnuje rozmanité formy chování, které mají negativní dopady na zdraví, sociální nebo psychologické fungování jedince, anebo ohrožují jeho sociální okolí, přičemž ohrožení může být reálné nebo předpokládané.”* (Miovský et al., 2012, str. 127). Co je adolescenty vnímáno jako riziko či ohrožení se však mnohdy liší od toho, co jako rizikové vnímá společnost. Dle Macka (2003) může být subjektivní percepce rizika u adolescentů poměrně zkreslená, a to především ve vztahu k měkkým drogám, alkoholu, a také v oblasti sexuální. Vnímání a otevřenost společnosti také hraje důležitou roli a některé projevy rizikového chování jsou společností snadněji přijímány, než byly v minulosti, kdy netvořily součást veřejné diskuze.

Experimentace s rizikovým sexuálním chováním však nemusí mít vždy jen negativní následky. V některých případech může být vnímáno i jako pozitivní a konstruktivní forma reflektování nezávislosti a kreativity, či podporování mladistvé nekonvenčnosti (Moore & Rosenthal, 2006).

Přesné vymezení rizikového sexuálního chování se u mnohých autorů liší. V materiálech MŠMT pro pedagogy můžeme nalézt následující rozdělení:

“K rizikovému sexuálnímu chování patří předčasný začátek pohlavního života (do této skupiny řadíme také zvýšenou konzumaci pornografie před 15. rokem života), vysoká frekvence pohlavních styků, náhodné známosti, promiskuita, prostituční chování,

prezentování vlastních explicitně erotických materiálů na internetu, krvavé sexuální praktiky, vaginální, anální a orální styk bez použití kondomu mimo dlouhodobé partnerství, kde se předpokládá věrnost partnerů” (Jonášová, 2015, str. 1).

Weiss (2005) rozlišuje zneužívání návykových látek s následky v sexuální oblasti a vlastní rizikové sexuální chování, čímž poukazuje na časté propojení rizikového sexuálního chování u adolescentů s experimentováním s drogami a alkoholem.

Rozhodně by však měla být věnována větší pozornost rizikovému chování v prostředí internetu, neboť adolescenti vyrůstající v posledních dvou desetiletích jej využívají denně a tvoří velkou část uživatelů sociálních sítí.

3.1 Předčasné zahájení pohlavního života

Zahájení pohlavního života bývá důležitým milníkem v období adolescence. Dle Weisse a Zvěřiny (2001) má začátek pohlavního života rozhodující vliv na pozdější sexuální chování jedince. V tomto kontextu je zásadní věk prvního pohlavního styku, průběh první soulože, a demografické rozdíly.

Český sexuologický ústav provádí pravidelné výzkumy sexuálního chování v České republice s pětiletými intervaly již od roku 1993. V posledním výzkumu z roku 2013 se ukázalo, že věk koitarché se podstatně snižuje u mužů i u žen. Vůbec poprvé v tomto výzkumu klesl průměrný věk první sexuální zkušenosti u žen pod hranici 18 let (17,73) a u mužů se také po pěti letech snížil z 17,85 na 17,79 (Weiss & Zvěřina, 2014).

V současné době je v České republice hranice počátku sexuálního života shodná s hranicí trestní odpovědnosti, tedy s věkem 15 let. Ta je specifikována v § 187 trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.): *"Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let."* V roce 2010 měla být v rámci nového trestního kodexu hranice trestní odpovědnosti snížena na 14 let, k čemuž nakonec nedošlo, a tak zůstává i hranice počátku sexuálního života od roku 1961 stejná.

Předčasné zahájení pohlavního života se pojí s bezprostředními riziky, jako jsou nechtěné těhotenství, riziko přenosu pohlavních chorob, deprese či souběh s užíváním návykových látek. U mladistvých, kteří začínají sexuální aktivitu před 15. rokem života, se s větší pravděpodobností formují vzorce rizikového sexuálního chování. Od svých vrstevníků se liší vyšším počtem sexuálních zkušeností i partnerů a zároveň větší

nepravidelností v používání antikoncepčních prostředků, a tedy i vyšším počtem těhotenství v období adolescence (Odonnell, Odonnell & Stueve, 2001).

Předčasné zahájení pohlavního života se však nepojí jen s bezprostředními riziky, nýbrž ovlivňuje i budoucí vztahový vývoj. Pozdější načasování první sexuální zkušenosti může být predikátorem kvality a stability romantických vztahů v rané dospělosti. Jedinci, kteří zahajují romantické vztahy až na konci adolescence a počátku mladé dospělosti, kdy dosáhli plné kognitivní a emocionální zralosti, si osvojují efektivnější strategie v pozdějších vztazích než jedinci, kteří zahájili sexuální aktivitu podstatně dříve (Harden, 2012).

3.2 Promiskuita a náhodné známosti

Vedle předčasného zahájení pohlavního života můžeme mezi rizikové sexuální chování v období adolescence řadit i chování, jež je v běžné populaci relativně frekventované, tj. promiskuitní chování a náhodné známosti (Miovský, 2010). Promiskuita je v Psychologickém slovníku definována jako *“časté střídání sexuálních partnerů bez hlubšího citového vztahu a zodpovědného výběru”*. Promiskuitu můžeme dělit na *aktivní*, při níž jde o hledání nových sexuálních partnerů, a *pasivní*, tedy neschopnost odmítnout sexuální návrhy (Hartl & Hartlová, 2000, str. 457). Promiskuita však podléhá kulturní podmíněnosti, a proto je těžké definovat, o jak časté střídání se jedná. V České republice uvádějí muži v průměru deset sexuálních partnerek za život, zatímco ženy mají sexuálních partnerů průměrně šest (Weiss & Zvěřina, 2014).

Vyšší počet sexuálních partnerů představuje rizikový faktor související s výše zmiňovanou předčasnou iniciací sexuálního života (Sandfort, Orr, Hirsch & Santelli, 2008). Pokud mají adolescenti větší počet sexuálních partnerů, je u nich pravděpodobnější výskyt dalších druhů rizikového sexuálního chování jako například inkonzistentní užívání antikoncepčních prostředků, což může vést k vyšší prevalenci sexuálně přenosných infekcí (Benatar, 2008).

Časté náhodné známosti v adolescenci mohou mít také psychologické následky. Z longitudinálního výzkumu sexuálního chování adolescentů publikovaného v *Journal of Abnormal Psychology* vzešlo, že u adolescentů, kteří mají více nezávazného sexu a náhodných známostí, se objevuje větší prevalence deprese, než u jejich vrstevníků orientovaných spíše na dlouhodobé partnerství (Mendle, Moore, Ferrero & Harden, 2012).

3.3 Nechráněný sex mimo dlouhodobé partnerství

Další z forem rizikového sexuálního chování je nechráněný sex mimo dlouhodobé partnerství. Nechráněný sex bývá nejčastěji spojován s rizikem přenosu pohlavně přenosných infekcí, u nichž jedinou spolehlivou ochranu poskytuje kondom. V ČR můžeme dle Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR (2013) pozorovat od roku 1985 nárůst prevalence pohlavně přenosných nemocí i každoroční růst nově zjištěných případů HIV/AIDS. Stejně tak výzkumy v USA poukazují na vzrůstající trend, neboť téměř polovina sexuálně aktivních osob se nakazí sexuálně přenosnou infekcí před 25. rokem života, přičemž především náctileté dívky čelí zvýšenému riziku nákazy chlamydiemi a kapavkou (Centers for Disease Control and Prevention, 2005).

U adolescentních dívek však představuje riziko také neplánované těhotenství. Dle World Health Organisation (WHO) je nezletilá gravidita je definována jako těhotenství dívek v rozmezí 10 a 19 let. Odhaduje se, že celosvětově je zhruba 11 % rodiček adolescentní dívky ve věku 15–19 let a téměř 90 % těchto porodů se týká zemí s nízkým a středně nízkým příjmem (WHO, 2011). Přestože v České republice není nezletilá gravidita tak diskutovaným tématem jako například ve Velké Británii nebo USA, narodilo se v posledním desetiletí rodičkám pod 18 let každý rok zhruba 2000 dětí, což představuje přibližně 2 % všech porodů (ÚZIS, 2017). Těhotenství náctiletých dívek s sebou nese vyšší zdravotní rizika, jakými jsou nižší porodní váha, zánětlivá onemocnění či sepse (Ganchimeg et al., 2014). Adolescentní matky čelí také psychologickým rizikům. Objevují se u nich častější příznaky deprese a stresu než u jejich vrstevnic, které děti nemají, i než u dospělých matek (Mollborn & Morningstar, 2009).

Nejspolehlivějším druhem ochrany je tedy kondom, který mladé lidi chrání jak před pohlavně přenosnými infekcemi, tak před graviditou. Dle výzkumu z devadesátých let týkajícího se českých adolescentů, kondom tehdy pravidelně používalo pouze asi 10 % z těch, jež byli sexuálně aktivní. Téměř tři čtvrtiny respondentů ho tedy používaly zřídka nebo vůbec (Weiss, Kučera & Svěráková, 1995). Situace se však v průběhu posledních dvaceti let výrazně proměnila. Přestože sexuální revoluce podnítila větší sexuální svobodu, následný nárůst počtu nakažení virem AIDS naopak vedl ke zvýšené opatrnosti, což je patrné ve srovnání výzkumů z devadesátých let a z dnešní doby. Na začátku 90. let 63 % respondentů uvádělo, že při prvním pohlavním styku nepoužilo žádnou ochranu, zatímco v roce 2013 jejich počet klesl na 37 % (Weiss & Zvěřina, 2013). Podobný trend můžeme

sledovat také v USA, kde jeden výzkum uvádí nárůst používání kondomů u adolescentů ze 46,2 % v roce 1991 na 63 % v roce 2003 (Anderson, Santelli & Morrow, 2006).

Mnoho vlivů působí na to, zda adolescenti použijí při sexuálním styku kondom. Patří mezi ně postoje, subjektivní normy, self-efficacy, afektivní reakce a zvyky. Důležitými faktory jsou také vnímání rizikovosti, vzdělání a demografické proměnné (Richard & Van der Pligt, 1991). Nízké užívání kondomu je časté také při pohlavním styku pod vlivem návykových látek, a to především u adolescentních dívek (Mola et al., 2016).

3.4 Zneužívání návykových látek

Rizikové sexuální chování v období adolescence bývá celkově spojováno se zneužíváním návykových látek. Výzkumy ukazují, že oproti vrstevníkům, kteří neužívají návykové látky, jsou jejich pravidelní uživatelé vystaveni mnoha sexuálním rizikům. S větší pravděpodobností započínají sexuální aktivitu dříve než jejich vrstevníci (Madkour, Farhat, Halpern, Godeau & Gabhainn, 2010), mají celkově více sexuálních partnerů (Cavazos-Rehg et al., 2010), a je u nich větší pravděpodobnost nechráněného sexu (Remy et al., 2013). Dle Weisse (2010) se vliv drog na sexuální chování projevuje v různých oblastech. Jedná se především o apetenci a aktivitu, bezpečnost sexuálního chování, nepřímo také výběr partnera, sociální a ekonomická očekávání i v sociální prostředí.

U mladistvých je nejčastěji užívanou drogou alkohol. Velké dávky alkoholu, přestože mnohdy inhibují sexuální funkci, mohou u mužů i žen odstraňovat zábrany a zvyšovat tak pravděpodobnost sexuálního styku mimo dlouhodobé partnerství (Frohmader, Pitchers, Balfour & Coolen, 2010).

Významný vliv na rizikové sexuální chování mají také psychostimulancia. Pervitin i kokain zvyšují neurotransmisi dopaminu a tím i pocity slasti, čímž podněcují sexuální touhu, přestože jejich dlouhodobé užívání může sexuální funkci narušit (Peugh & Belenko, 2001).

Silnější sexuální touhu mohou v malých dávkách navozovat také opioidy, avšak jejich pravidelná konzumace je charakterizována snížením sexuální touhy a inhibicí dosažení orgasmu u mužů i žen (Frohmader et al., 2010). Jejich uživatelé vykazují také vyšší střídání sexuálních partnerů, inkonzistentní nebo chybějící používání kondomů a vyšší prevalenci diagnóz pohlavně přenosných infekcí a HIV (Raj, Saitz, Cheng, Winter & Samet, 2007).

Velmi oblíbenou drogou je mezi mladistvými také marihuana, jejíž aktivní látka THC se váže na kanabionidní receptory v mozku a v malých dávkách podporuje sexuální funkci

u mužů i žen. Mezi její pozitivní efekty patří prodloužení sexuálního styku, zlepšení kvality orgasmů a celkové zvýšení sexuální satisfakce. Ve vysokých dávkách však může způsobovat erektilní dysfunkce, snížení hladiny testosteronu, nebo dokonce sterilitu (Scimeca et al., 2017). Marihuana bývá mladistvými užívána více než jiné ilegální drogy a v kontextu sexuální zkušenosti i více než alkohol. Její pravidelné užívání je spojováno s negativními postoji vůči kondomům, a též s vyšší prevalencí nechráněného pohlavního styku (Kingree, Braithwaite & Woodring, 2000).

Přestože se tedy jednotlivé druhy návykových látek liší tím, jak ovlivňují sexuální funkci, jejich užívání obecně zvyšuje možnost zapojení se do rizikových sexuálních aktivit, neboť působí dezorganizačně na kognitivní funkce. Přesto se však mnoho participantů rozličných výzkumů neúčastnilo po požití návykových látek rizikového sexuálního chování, což poukazuje na komplexitu vztahu mezi užíváním návykových látek a osobnostními dispozicemi v souvislosti s rizikovým chováním (Baskin-Sommers & Sommers, 2006).

3.5 Rizikové sexuální chování v prostředí internetu

Poslední dvě desetiletí charakterizuje rapidní rozvoj informačních a komunikačních technologií, které do značné míry proměnily ráz lidské komunikace a interakce. Staly se nedílnou součástí života adolescentů, včetně jejich sexuální socializace. Období adolescence charakterizuje nacházení pocitu vlastní identity včetně jasné identity sexuální (Langmeier & Krejčířová, 2006). Technologie jsou stále častěji používány jako nástroj pro sexuální exploraci, sebeprezentaci, flirtování a navazování vztahů. Zvědavost, experimentování, překračování hranic a nalézání sebe sama: to vše je součástí nalézání identity v adolescenci (Wachs, Jiskrova, Vazsonyitato, Wolf & Junger, 2016). V internetovém prostředí však s sebou může tento sklon k experimentaci přinášet řadu rizik.

3.5.1 Zvýšená konzumace pornografie před 15. rokem

Zvýšená konzumace pornografického materiálu před 15. rokem života souvisí úzce také s předčasným zahájením pohlavního života (Jonášová, 2015). Raná sexualizace dětí představuje stinnou stránku stále rozšířenějšího přístupu k internetu. Ať už jde o záměrné vyhledávání erotického materiálu nebo o expozici náhodnou, či dokonce nedobrovolnou, setkává se s internetovou pornografií stále více dětí. Rozsáhlá studie chování evropských dětí na internetu, na které se podílelo 25 evropských zemí včetně ČR, ukázala, že 10 % dětí ve věku 11–13 let a 23 % dětí ve věku 14–16 let bylo vystaveno pornografickému materiálu

při prohlížení internetu (Livingstone, Haddon, Görzig & Ólafsson, 2011). V obdobném australském výzkumu zkoumajícím vliv pornografie na děti a náctileté došli autoři dokonce ke zjištění, že téměř polovina dětí ve věku 9 až 16 let je pravidelně vystavována sexuálnímu materiálu online (Quadara, El-Murr & Latham, 2017).

Konec dětství a počátek adolescence představuje období zranitelnosti a děti, které jsou často vystavovány pornografickému materiálu v takto raném věku, snadno podléhají dojmům, tudíž na ně může mít pornografie významný vliv. Samotné zhlédnutí pornografie může být pro mladší dítě velmi znepokojivé až traumatické. Pornografický materiál také působí na sebepojetí mladých lidí, neboť prezentuje mnohdy značně nereálné situace a typy postav. Určitá část pornografického materiálu podporuje také agresivní chování, či přímo znásilnění, což může především u chlapců podporovat násilné jednání a participaci na sexuálním zneužívání (Flood, 2009).

3.5.2 Kybergrooming

S využíváním sociálních sítí se pojí také další riziko: kybergrooming, což označuje *“chování uživatelů internetu (predátorů, kybergroomerů), které má v oběti vyvolat falešnou důvěru a přimět ji k osobní schůzce”* (Kopecký, 2010). Součástí kybergroomingu je především manipulace, která může nabývat různých podob. Pozitivní manipulací se manipulátor snaží u oběti vyvolat pozitivní emoce, pocity zamilovanosti nebo lásky. Negativní manipulací je naopak vzbuzování strachu zastrásováním, výhružkami či vydíráním (Kopecký, Szotkowski & Krejčí, 2015).

Přestože je kybergrooming většinou individuální v závislosti na osobnosti dítěte, bylo popsáno jeho pět fází: 1) *budování přátelství*, kdy pachatel sbírá informace o dítěti a přibližuje se mu; 2) *budování vztahu*, kdy se pachatel snaží získat důvěru oběti a probírá s ní osobní a citlivá témata; 3) *posuzování rizika* - v této fázi se pachatel snaží snížit riziko, že bude odhalen; 4) *exkluzivita*, tedy přesvědčování oběti o jedinečnosti jejich vztahu, který je potřeba udržet v tajnosti; 5) *sexuální fáze* - v této finální fázi pachatel přesvědčuje oběť k probírání sexuálních témat, vyměňování nahých fotek a k online sexuálním aktivitám, např. přes video chat (Berson, 2003). Může však dojít i k osobní schůzce a přímému sexuálnímu zneužití.

Ve výzkumu prevalence kybergroomingu mezi adolescenty napříč několika zeměmi téměř 1 z 5 respondentů (18,5 %) uvedlo, že se alespoň jednou v životě setkali online s osobou, která jim dělala sexuální návrhy (Wachs, Jiskrova, Vazsonyitato, Wolf & Junger,

2016). Autoři také zjistili asociaci mezi kybergroomingem a nízkým sebevědomím. Oběti kybergroomingu ovšem jen málokdy vyhledají pomoc, mají strach z pomsty ze strany pachatele, nebo samotného pachatele omlouvají (Kopecký, Szotkowski & Krejčí, 2015).

3.5.3 Sexting

Chytré telefony se v posledním desetiletí stávají nepostradatelným společníkem již v poměrně útlém věku, s čímž přicházejí i experimentace v podobě sextingu. Ten je definován jako rozesílání textových zpráv s vlastním sexuálním obsahem prostřednictvím telefonů či jiných elektronických zařízení, ke kterému dochází zejména v prostředí internetu (Kopecký & Szotkowski, 2017).

Sexting s sebou nese řadu rizik, neboť se jedná o sdílení citlivého materiálu, který může být v budoucnu použit proti oběti jako forma vydírání či útoku. Dále může takový materiál kolovat po internetu, rozšiřovat se a být sdílen, a tak si oběť nikdy nemůže být stoprocentně jistá, že proti ní nebude v budoucnu použit (Kopecký, Szotkowski & Krejčí, 2015). Toto platí i pro tzv. “revenge porn”, v němž jsou původně intimní materiály sdílené mezi partnery, zveřejněny na pornografických stránkách. S možností zveřejnění se úzce pojí nejen riziko odhalení a ztráty pověsti, ale může dojít až k fatálním následkům. V některých případech, kdy byly fotky odesílatele přeposlány celé škole, došlo dokonce k sebevraždám (Strassberg, McKinnon, Sustaíta & Rullo, 2013).

U českých dětí je sexting poměrně rozšířený fenomén, jež se týká více než 15 % dětí. Zároveň lze pozorovat značný nárůst, od roku 2012 dokonce o 41,8 % (z 8,99 % na 15,47 %) u dětí od 7 do 18 let věku (Kopecký & Szotkowski, 2017). Mnoho dětí však necítí potřebu sdílet svou zkušenost se sextingem s rodiči nebo jinými dospělými. Někteří z nich mohou pociťovat nepochopení ze strany dospělých nebo se obávat, že by je dospělí za danou situaci vinili. Pokud pocházejí spíše z konzervativního či restriktivního prostředí, obviňují častěji také sami sebe (Gewirtz-Meydan, Mitchell & Rothman, 2018). Vrstevníci se tedy stávají přijatelnější volbou pro sdílení zkušeností se sextingem.

Pokud se však jedná o konsensuální výměnu sexuálního materiálu, tak sexting nemusí být vždy nutně chápán pouze jako rizikové chování, neboť nemusí mít jen negativní následky. V dnešní době se stává spíše přirozenou součástí sexualizace adolescentů, spojenou s explorační, která s sebou může a nemusí nést rizika (Yabarra & Mitchell, 2014.)

4 VÝZKUMY KONFORMITY A RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ U ADOLESCENTŮ

Prevalenci rizikového sexuálního chování u adolescentů může ovlivňovat mnoho činitelů (Moore & Rosenthal, 2006), jak již bylo nastíněno v předchozí kapitole. Nyní se zaměříme na konformitu a její vliv jak na rizikové chování obecně, tak konkrétně na rizikové sexuální chování. Následující kapitola nevyčerpává veškeré výzkumy, ale poskytuje přehled významných zjištění v oblasti konformity a rizikového sexuálního chování.

4.1 Konformita a rizikové chování obecně

Období dospívání je charakteristické mnoha změnami, mezi něž patří intenzivnější interakce s vrstevníky, větší náchylnost k riskování, touha po poznávání, a především potřeba patřit do sociální skupiny (Santrock, 2013). Místo ve skupině mnohdy obnáší právě konformní jednání (Santor, Messervey & Kusumakar, 2000). Pro mnoho mladých lidí tak rizikové jednání, užívání drog či sexuální aktivity reprezentují snahy o přizpůsobení se normám skupiny a demonstraci závazku a loajality vůči ostatním členům skupiny (Newman & Newman, 1976). Adolescenti obecně více inklinují k rizikovému chování než dospělí, a právě skupinové vlivy hrají podstatnou roli při osvětlování rizikového chování během dospívání (Gardner & Steinberg, 2005). Téměř každý adolescent je tak v dnešní době vystavován nezanedbatelnému množství problémového chování v rámci širší vrstevnické skupiny (Moffitt, 1993).

Mnoho výzkumů poukazuje na vyšší míru konformity adolescentů v rámci percepce vnímání rizik a participace na rizikovém chování. V jednom z výzkumů konformity a rizikového chování měli účastníci za úkol hodnotit různé riskantní scénáře, které obsahovaly potenciální riziko ve vztahu ke zdraví nebo nehodě a popisovaly různorodé situace (např. psaní SMS při řízení). Poté bylo každému na několik sekund ukázáno hodnocení dané situace jinou osobou buď ze skupiny adolescentů nebo dospělých (jednalo se o náhodně generované odpovědi), načež měli účastníci situaci hodnotit znovu. Výzkum poukazuje na to, že percepce rizik je u adolescentů ovlivněna hodnocením rizika ostatními,

a tento efekt sociálního vlivu se snižuje s věkem (Knoll, Magis-Weinberg, Speekenbrink & Blakemore, 2015). Také jiné výzkumy potvrzují, že s rostoucím věkem roste rezistence vůči sociálnímu tlaku a lidé jsou méně konformní (Pasupathi, 1999). Stejně tak i rizikové rozhodování a prevalence rizikového chování dle výzkumů s věkem ustupuje (Gardner & Steinberg, 2005).

Dle autorů výše zmíněné studie (Knoll et al., 2015) je efekt sociálního vlivu rovněž závislý na věku skupiny, tedy na tom, zda se jednalo o vrstevníky nebo dospělé. V dřívějších studiích se tento fakt potvrdil také: rodiče a vrstevníci podávali protichůdné rady. Konformita vůči radám rodičů se snižuje s věkem, zatímco vůči vrstevníků se během adolescence zvyšuje (Utech & Hoving, 1969).

Jiný výzkum srovnával vliv konformity na rizikové chování adolescentů s vlivem depresivní nálady. Výsledky ukázaly, že skupinový tlak i konformita jsou více propojeny s rizikovým chováním než depresivní nálada, a to především u užívání návykových látek. Stejní autoři také konstatují, že skupinový vliv a touha po popularitě jsou při sklonu k rizikovému chování propojené, ale nehrají stejnou roli. Skupinový tlak a konformita souvisely silněji s rizikovým chováním a zahrnovaly větší počet rizikových aktivit než samotná touha po popularitě (Santor, Messervey & Kusumakar, 2000).

Konformita v adolescenci je celkově hojně spojována s užíváním návykových látek. Konformita nepochybně hraje roli v užívání návykových látek u adolescentů a její zajímavou součástí je dle výzkumů také atribuce v rámci sociální skupiny. Proto dospívající spíše vyzdvihují ty uživatele návykových látek, u kterých je hlavní motivací dosažení určitého pocitu či prožitku než ty, kteří jen slepě podlehnou skupinovému tlaku (Bearden, Rose & Teel, 1994). Přestože je vliv vrstevníků na užívání návykových látek u adolescentů významný, nesmíme zapomínat na roli, kterou hraje pozitivní rodinné prostředí, a to především přijetí ze strany rodičů a dobrá komunikace mezi rodiči a dětmi, která funguje jako protektivní faktor. Jeden z výzkumů poukázal právě na silnou asociaci mezi pozitivním rodinným prostředím a menším vnímáním vrstevnického tlaku, a tím i menší mírou vrstevnické konformity u dospívajících (Nash, McQueen & Bray, 2005).

Na úrovni mozku je fenomén vrstevnické konformity u adolescentů propojen především se zvýšenou aktivitou struktur mozku, které regulují systém odměn, především orbitofrontálního kortexu a striata. Vliv vrstevníků dle výzkumů zvyšuje aktivitu

v této oblasti, čímž stupňuje potenciální vnímanou odměnu z účasti na rizikových aktivitách (Chein, Albert, O'Brien, Uckert & Steinberg, 2010).

4.2 Konformita, sexualita a rizikové sexuální chování

Sociální vlivy na sexuální životy adolescentů jsou nesporné. Náctiletí ve výzkumech udávají, že cítí značný tlak ze strany vrstevníků na časně zahájení pohlavního života i časté střídání partnerů. Větší očekávání okolí adolescenti vnímají už jen v oblasti konzumace alkoholu. V jedné ze studií uvedla přítomnost tlaku ze strany vrstevníků v sexuální oblasti více než třetina dotazovaných, přičemž je tlak více pocíťován chlapci než dívkami. Tento tlak, který na mladé lidi působí tak může být reflektován na jejich postojích vůči sexualitě a sexuálním aktivitám, jak sami jednájí v sexuálním kontextu, a do jaké míry je jejich sexuální chování rizikové (Hoff, Greene & Davis, 2003).

Vliv konformity na rizikové chování u adolescentů není vždy tak zřetelný jako v jiných oblastech. Některé výzkumy však poukazují na to, že vrstevníci mají nepochybně vliv i na oblast sexuality. Na časnou iniciaci pohlavního života může mít například vliv i to, jak dospívající vnímají a hodnotí sexuální životy svých vrstevníků (Teitler & Weiss, 2000). Adolescent spíše iniciuje sexuální styk, pokud je časná sexuální iniciace obvyklá u jeho referenční skupiny vrstevníků, neboť jejich sexuální aktivita vytváří určitou sociální normu působící na jedince, který se musí podřídít, aby zapadl do skupiny (Fletcher, 2007).

Jeden z českých výzkumů konformity a rizikového chování u adolescentů popsal určitou vrstevnatost adolescentní konformity. Někteří adolescenti jsou konformní obdobně ve všech oblastech, mnoho z nich však podléhá vlivům vrstevníků do větší míry v jedné z těchto oblastí, kdy se často jedná o oblast užívání návykových látek nebo oblast rizikového sexuálního chování. Autoři tak identifikovali tři typy dospívajících dle míry konformity: jedince s vysokou mírou konformity v obou oblastech, jedince s vysokou mírou konformity v oblasti sexuální a typ s nízkou mírou konformity v obou oblastech (Jelínek, Květon, Vobořil, Blatný & Hrdlička, 2006). Můžeme tedy vidět, že konformita v oblasti rizikového sexuálního chování nemusí být nutně spjata s konformitou v jiných rizikových oblastech.

Jiný výzkum ovšem poukazuje na významnou roli konformity v oblasti konzumace alkoholu a jiných drog v rámci rozhodovacího procesu, který se týká účasti na rizikových

sexuálních aktivitách. Dle autorů až čtyři z pěti adolescentů věří, že jejich vrstevníci obvykle konzumují alkohol nebo drogy před pohlavním stykem (Hoff, Greene & Davis, 2003).

Jiná studie citlivosti adolescentů vůči vrstevnickým vlivům v sexuální oblasti využila zajímavé metody experimentu v podobě online chatu s připravenými programy, které však účastníci vnímali jako vrstevníky stejného pohlaví. Během této konverzace účastníci odpovídali na experimentátory předem připravené scénáře, přičemž nejprve viděli odpověď vrstevníka. Autoři studie zjistili, že dospívající udávali významně vyšší pravděpodobnost zapojení se do rizikových sexuálních aktivit, když věřili, že vrstevníci si čtou jejich odpovědi v rámci chatu. Téměř tři čtvrtiny dívek a více než 85 % chlapců odpovídalo více riskantně veřejně v chatu než individuálně (Widman, Choukas-Bradley, Helms & Prinstein, 2016).

Na chlapce je celkově vyvíjen větší tlak ze strany vrstevníků než na dívky, a to především u tématu sexuální iniciace. Od mladých chlapců se tak očekává, že budou mít sex při první příležitosti, která se naskytne (Potard, Courtois & Rusch, 2008). Dívky na druhou stranu vnímají méně vrstevnického tlaku v oblasti sexuální iniciace a jsou častěji povzbuzovány, aby se začátkem sexuální aktivity počkaly (DeGaston, Weed & Jensen, 1996; Peči, 2017). Také v nedávné metaanalýze 26 studií genderových rozdílů adolescentní konformity zjišťovali autoři, zda jsou chlapci opravdu náchylnější k podléhání vrstevnickým tlakům vybízejícím k rizikovému chování. Ve více než polovině studií to byli opravdu chlapci, kteří v rizikových situacích jednali konformně častěji, ve druhé polovině výzkumů byla míra konformity podobná u obou pohlaví (McCoy, Dimler, Samuels, & Natsuaki, 2017). Fakt, že chlapci více podléhají vlivům vrstevníků, je podmíněn především genderovými stereotypy a maskulinními ideály, které prezentují muže jako nebojácné, silné a riskující, čímž spojují také rizikové sexuální chování s ideály autonomie a houževnatosti (Mahalik, Burns, & Syzdek, 2007).

Vrstevnická skupina udává také míru, do jaké je sexuální chování vnímáno jako přijatelné, a sexuálně aktivní přátelé mohou sloužit jako vzory pro vlastní sexuální chování adolescentů, rizikové chování nevyjímaje (Wyatt & Riederle, 1994). Jejich role v životech adolescentů však nemusí pouze svádět k většímu vystavování se rizikovému sexuálnímu chování, ale může působit i protektivně v rámci vrstevnického vzdělávání. Vrstevnické vzdělávání je přístup, který se snaží zlepšovat povědomí o tématech týkajících se ochrany zdraví, především také rizikového chování. Jedinci jsou vedeni k podpoře zájmu o ochranu zdraví mezi svými vrstevníky (Green, 2001). Vrstevnické vzdělávání může u adolescentů mimo jiné snížit prevalenci nechtěných těhotenství (Ross, 2008). Dle jiné

studie má vrstevnické vzdělání vliv také na povědomí o HIV a jiných pohlavně přenosných infekcích, a následnou změnu chování v oblasti chráněného sexu (Medley, Kennedy, O'Reilly & Sweat, 2009).

Přestože vrstevnická konformita ovlivňuje sexuální chování adolescentů, nesmíme opomíjet také další vlivy na sexuální životy adolescentů. Vedle vrstevníků mají i rodiče v období adolescence stále na své potomky nemalý informační vliv. Dle jednoho z výzkumů jim vrstevníci důvěřují dokonce více než vrstevníkům a médiím u témat jako anatomie nebo těhotenství (Epstein & Ward, 2008). Obdobná studie odhalila, že vrstevníci mohou mít významný vliv na krátkodobá rozhodnutí, zatímco rodiče spíše ovlivňují dospívající v dlouhodobém měřítku (Wang, Peterson & Morphey, 2007).

VÝZKUMNÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Výzkumy zmíněné v předchozí kapitole podtrhují fakt, že adolescenti jsou snáze ovlivnitelní směrem k rizikovému chování než dospělí (Gardner & Steinberg, 2005). Vysokou míru konformity s názory vrstevníků můžeme sledovat také v oblasti sexuality a rizikového sexuálního chování (Widman et al., 2016). Výzkum popsany v této práci si klade za cíl zjistit, zda se adolescenti nechají ovlivnit ve svých názorech na rizikovost sexuálních situací, pokud uvidí hodnocení stejné situace svými vrstevníky. Očekáváme, že míra ovlivnění se bude lišit u těch, kteří budou ovlivnění *pozitivním směrem* (riziko vnímáno vrstevníky jako vysoké) od skupiny ovlivněné *negativním směrem* (riziko vnímáno vrstevníky jako nízké). Pro lepší srovnávání obou skupin zahrnujeme také skupinu *bez ovlivnění*. Ptáme se tedy, zda se dospívající ve skupinách pozitivního ovlivnění a negativního ovlivnění budou výrazně odlišovat od skupiny, jež ovlivněna nebyla.

Při formulaci těchto otázek vycházíme především z výzkumu poukazujícího na vrstevnické ovlivnění percepce rizik u adolescentů (Knoll et. al., 2015), který staví na tom, že percepce rizika je ovlivněna rizikovým chováním druhých a tento efekt sociálního vlivu se snižuje s věkem. Autoři tohoto výzkumu využili ve výzkumné situaci vždy hodnocení jiného dospívajícího nebo dospělého, kterému byli účastníci výzkumu vystaveni následně po svém hodnocení rizikovosti situace. Po shlédnutí hodnocení někoho jiného měli stejnou situaci hodnotit znovu. Pro účely naší studie byl tento výzkum inspirací, přestože byl zaměřen na rizikové chování obecně.

Naše práce se soustředí specificky na konformitu v rámci rizikového sexuálního chování, a také pozměňuje způsob ovlivnění, neboť konformita zahrnuje vliv skupiny spíše, než vliv jednotlivce (Myers, 2014). V našem případě tedy mluvíme o vlivu informačním (Deutsch & Gerard, 1955), kdy jsou odpovídající vystaveni většinové odpovědi jejich věkové skupiny, dle které se mohou a nemusí řídit. Teoretizujeme, že adolescenti budou snadno podléhat tomuto vlivu a hodnocení většiny bude sloužit jako vodítko k navigování v hodnocení rizikovosti sexuálních situací (Hilmert, Kulik & Christenfeld, 2006).

Ač jsou děti přirozeně konformní již od raného věku, je to právě v období adolescence, kdy se pozornost obrací od rodičů právě k vrstevníkům (Utech & Hoving, 1969). V pozdějším věku, mladou dospělostí počínaje, se však pozornost znovu obrací

a vztahuje se spíše k dospělým (Knoll et al., 2015). Naší teorií v rámci dílčího cíle tudíž je, že existuje rozdíl mezi tím, do jaké míry se nechají ovlivnit *adolescenti* (15–19 let), a že se toto ovlivnění bude lišit od míry ovlivnění *mladých dospělých* (20–26 let).

Dále se ptáme, zda se ovlivnění bude lišit u chlapců a dívek. Víme, že na chlapce je obecně vyvíjen větší tlak v oblasti sexuální iniciace a sexuálního chování (Potard, Courtois & Rusch, 2008), zatímco dívky jsou spíše povzbuzovány k čekání (DeGaston, Weed & Jensen, 1996). Z teoretického základu můžeme předpokládat, že ve skupině *negativní ovlivnění* budou do větší míry ovlivnění chlapci, neboť jsou spíše vrstevníky povzbuzováni k rizikovým sexuálním aktivitám. Ve skupině *pozitivní ovlivnění* pak očekáváme větší ovlivnitelnost spíše u dívek, na které jsou kladeny nároky opačného rázu.

6 TYP VÝZKUMU A POUŽITÉ METODY

Ke zjištění, zda se adolescenti nechají ovlivnit názorem vrstevníků, byl zvolen mezisubjektový plán experimentu, kde jsme sledovali závislou proměnnou *hodnocení rizikovosti sexuálních situací* a manipulovali s nezávislou proměnnou *ovlivnění*.

6.1 Metodologický rámec

Pro náš výzkum byla vytvořena škála Likertova typu, složená z 20 položek udávajících různé situace, které by mohly být vnímány jako rizikové. Tyto položky vycházejí z teoretického ohraničení rizikového sexuálního chování (Jonášová, 2015) a jsou záměrně formulovány obecně. Konkrétní formulace by mohly působit příliš nuceně, zatímco spíše obecné situace dovolovaly respondentům nad každou situací popřemýšlet, případně si ji vztáhnout k vlastním zkušenostem. Respondenti u každé situace odpovídali na škále od 1 do 10, kdy 1 = žádné riziko a 10 = extrémně riziková situace.

Ve výzkumu bylo využito nezávislých proměnných *pozitivní ovlivnění* a *negativní ovlivnění*, respondenti byli tedy reálně vystaveni dotazníkům třem, kam je rovnoměrně rozesílal jeden odkaz. U dotazníků s ovlivněním viděli respondenti navíc k jednotlivým situacím popis: „*Ve vaší věkové kategorii bylo nejčastějším hodnocením č...*“. Pokud se jednalo o dotazník „*pozitivní ovlivnění*“, byly všechny hodnoty ovlivnění vysoké. U dotazníku „*negativní ovlivnění*“ byli respondenti ovlivnění naopak hodnotami nízkými. Ovlivnění u jednotlivých otázek byla vybrána náhodně, jejich přesné hodnoty naleznete v tabulce 1.

Škála byla otestována nejprve v pilotním výzkumu, ve kterém se podařilo získat 52 odpovědí z různých věkových skupin. Pilotní výzkum sloužil především jako zpětná vazba ke srozumitelnosti otázek, a celkové plynulosti škály. Původním záměrem pilotního výzkumu byl také výběr hodnot ovlivnění u dotazníků s nezávislými proměnnými *pozitivní* a *negativní ovlivnění*, avšak po zhodnocení dat jsme se rozhodli pro náhodnou volbu těchto hodnot, neboť působila více věrohodně než hledání vhodného algoritmu v datech z pilotního sběru dat.

Tab. 1: Znění otázek u Škály vnímání rizikovosti sexuálního chování a hodnoty ovlivnění

Otázka	p.o.	n.o.
1. Začátek sexuální aktivity před 15. rokem života.	9	2
2. Časté střídání sexuálních partnerů.	8	2
3. Sex na jednu noc s náhodnou známostí.	9	3
4. Sex mimo dlouhodobé partnerství bez použití kondomu.	9	4
5. Líbání na party s náhodnou známostí.	7	1
6. Sexuální styk pod vlivem alkoholu.	8	2
7. Sexuální styk pod vlivem tvrdých drog.	10	4
8. Sex v rámci dlouhodobého partnerství bez použití kondomu nebo jiného druhu antikoncepce.	6	1
9. Sledování porna několikrát týdně.	7	1
10. Sledování porna několikrát týdně před 15. rokem života.	9	3
11. Posílání vlastních nahých fotografií náhodné známosti.	10	3
12. Posílání vlastních nahých fotografií dlouhodobému partnerovi.	8	1
13. Posílání zpráv se sexuálním obsahem náhodné známosti.	9	2
14. Účast na party za účelem nalezení známosti na jednu noc.	8	3
15. Orální sex bez použití kondomu.	8	1
16. Sex s někým, kdo nikdy nebyl testován na pohlavně přenosné infekce.	9	4
17. Sex s někým, kdo ve stejném období spal také s jinými lidmi.	7	2
18. Sex s někým, kdo měl mnoho sexuálních partnerů.	9	1
19. Sex s někým bez znalosti jeho sexuální historie.	8	3
20. Sex na prvním rande.	9	3

(p.o. = pozitivní ovlivnění; n.o. = negativní ovlivnění)

6.2 Formulace hypotéz

V rámci provedeného výzkumu byly testovány následující hypotézy, jež byly rozděleny do tematických celků pro lepší přehlednost.

1. Srovnávání skóre adolescentů na základě ovlivnění

- **H1:** Skóre adolescentů ve skupině „pozitivní ovlivnění“ je vyšší než skóre adolescentů ve skupině „bez ovlivnění“.
- **H2:** Skóre adolescentů ve skupině „negativní ovlivnění“ je nižší než skóre adolescentů ve skupině „bez ovlivnění“.
- **H3:** Skóre adolescentů ve skupině „pozitivní ovlivnění“ je vyšší než skóre adolescentů ve skupině „negativní ovlivnění“.

2. Srovnávání adolescentů a mladých dospělých

- **H4:** Skóre adolescentů v testové skupině „pozitivní ovlivnění“ je vyšší než skóre mladých dospělých ve stejné skupině.
- **H5:** Skóre adolescentů v testové skupině „negativní ovlivnění“ je nižší než skóre mladých dospělých ve stejné skupině.

3. Srovnávání míry ovlivnění u adolescentních dívek a chlapců

- **H6:** Skóre dívek ve skupině „negativní ovlivnění“ se liší od skóru chlapců.
- **H7:** Skóre dívek ve skupině „pozitivní ovlivnění“ se liší od skóru chlapců.

6.3 Sběr dat a výzkumný soubor

Jelikož se dotazník týká choulostivého tématu rizikového sexuálního chování a ve snaze zachovat co nejlepší anonymitu, byl dotazník administrován a sdílen online.

Dalším důvodem pro využití tohoto způsobu administrace byla samotná existence tří paralelních dotazníků pod jedním odkazem („bez ovlivnění“, „pozitivní ovlivnění“ a „negativní ovlivnění“). Pokud by byl dotazník administrován skupinově, například ve školách, mohlo by dojít k odhalení existence tří dotazníků a tím k významnému zkreslení dat. Tato nežádoucí proměnná byla eliminována existencí jediného odkazu, který rovnoměrně odkazoval respondenty na tři různé dotazníky vytvořené na serveru Survio.

K výběru respondentů byl použit referenční výběr prostřednictvím internetu. Přestože referenční výběr má své nevýhody a může zkreslovat validitu, jeho nespornou výhodou je možnost získání poměrně rozsáhlého souboru respondentů, což se ve výzkumu podařilo. Respondenti byli však rozřazováni mezi tři dotazníky na základě náhodného výběru.

Výzkumným souborem byli adolescenti ve věku 15–19 let. Dále byla ve výzkumu shromážděna data od skupiny mladých dospělých ve věku 20–26 let pro následné porovnávání těchto dvou skupin. Původně jsme sbírali také informace o škole každého z respondentů, které jsme se však nakonec rozhodli do výsledné analýzy nezahrnout. Celkový počet respondentů u všech tří dotazníků byl 904, a to po vyřazení 11 respondentů, kteří uvedli vyšší nebo nižší věk, než jaký byl požadován. Výzkumný soubor je podrobněji popsán v tabulce 2.

Tab. 2: Složení výzkumného souboru

Věková kategorie	Dotazník 1: „bez ovlivnění“		Dotazník 2: „pozitivní ovlivnění“		Dotazník 3: „negativní ovlivnění“	
	15–19	20–26	15–19	20–26	15–19	20–26
<i>muži</i>	48	40	51	29	49	31
<i>ženy</i>	108	105	136	85	100	122
<i>celkem</i>	156	145	187	114	149	153
<i>celý dotazník</i>	301		301		302	

6.4 Etika výzkumu

Účastníci výzkumu byli osloveni v prostředí internetu, kde bylo jejich zapojení zcela dobrovolné. Přesto však byli před započítím vyplňování samotného dotazníku obeznámeni s průběhem dotazníku, předpokládanou délkou a naprostou anonymitou jejich odpovědí. Další instrukce poukazovala na určení dotazníku pouze pro věkovou skupinu 15 až 26 let. Samotné otázky se respondentům zpřístupnily až po přečtení úvodního poučení na základě dobrovolného souhlasu. Během odpovídání mohli účastníci doménu kdykoliv opustit, jejich odpovědi se ukládaly pouze pokud na samotném konci dotazníku souhlasili s jejich odesláním.

Výzkum byl navržen tak, že u skupin *negativní ovlivnění* a *pozitivní ovlivnění* byli účastníci klamáni smyšlenými hodnotami, kterými údajně hodnotili stejné situace jejich vrstevníci. Toto klamání by mohlo vést ke zmatení či někoho ovlivnit nejen v hodnocení rizikových situací, ale také ve vystavování se jim. Klam jsme nechtěli účastníkům odhalit před ukončením sběru dat, aby nedošlo k prozrazení výzkumného designu jiným respondentům.

Plánujeme však sdílet s respondenty shrnutí výzkumu, které poukáže nejen na existenci tří dotazníků a smyšleného ovlivnění, ale také stručně shrne výsledky. Zpětné objasnění výzkumu může mít edukační funkci a přispět k uvědomění si vlivu vrstevníků. Jelikož byl samotný dotazník zveřejňován v rámci různých skupin v prostředí sociálních sítí, budeme i výsledky výzkumu prezentovat obdobně, neboť jsme od respondentů nepožadovali e-mailové adresy v rámci vyplňování dotazníku. Sběr e-mailových adres by mohl nejen narušit anonymitu výzkumu, ale také zkreslit jeho výsledky.

7 ANALÝZA DAT A JEJÍ VÝSLEDKY

Data získaná ze všech tří dotazníků byla nejprve převedena do programu MS Excel, očištěna a upravena do finální podoby. Pro následnou analýzu dat byl použit program Statistica 13.

7.1 Popisné statistiky

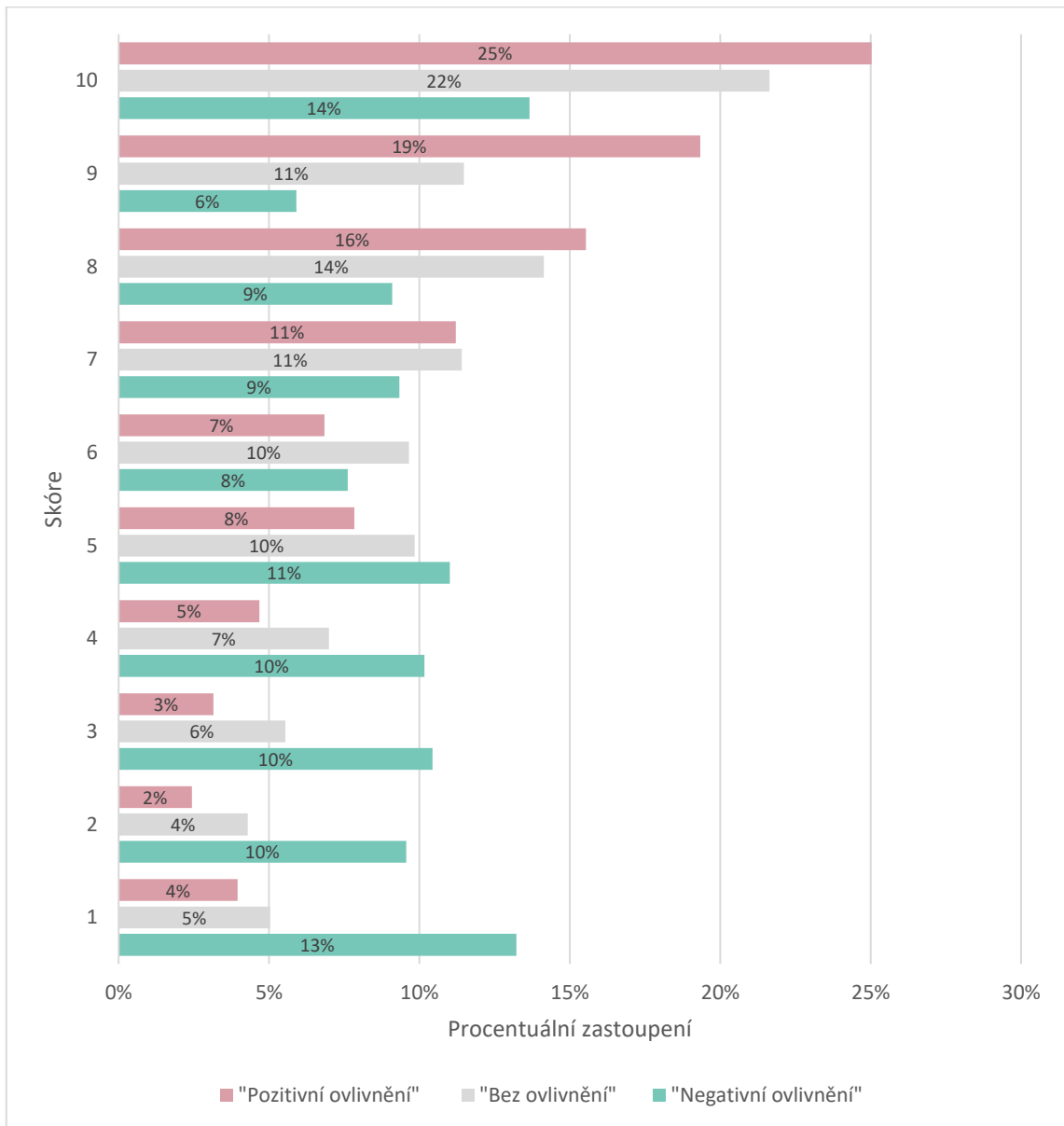
V tabulce 3 vidíme srovnání průměrných hrubých skóre a průměrného skóre na položku u zkoumaných věkových skupin napříč třemi distribuovanými dotazníky.

Tab. 3: Průměrný hrubý skóre (HS) a průměrné skóre na položku ($\bar{x}$) dle věkových skupin

		„Bez ovlivnění“		„Pozitivní ovlivnění“		„Negativní ovlivnění“	
		HS	$\bar{x}$	HS	$\bar{x}$	HS	$\bar{x}$
Adolescenti (15–19 let)	ženy	138	6,91	153	7,63	112	5,58
	muži	130	6,49	139	6,94	96	4,82
	celkem	136	6,78	149	7,44	107	5,33
Mladí dospělí (20–26 let)	ženy	135	6,77	151	7,53	112	5,59
	muži	120	5,99	128	6,42	90	4,49
	celkem	131	6,56	145	7,25	107	5,37

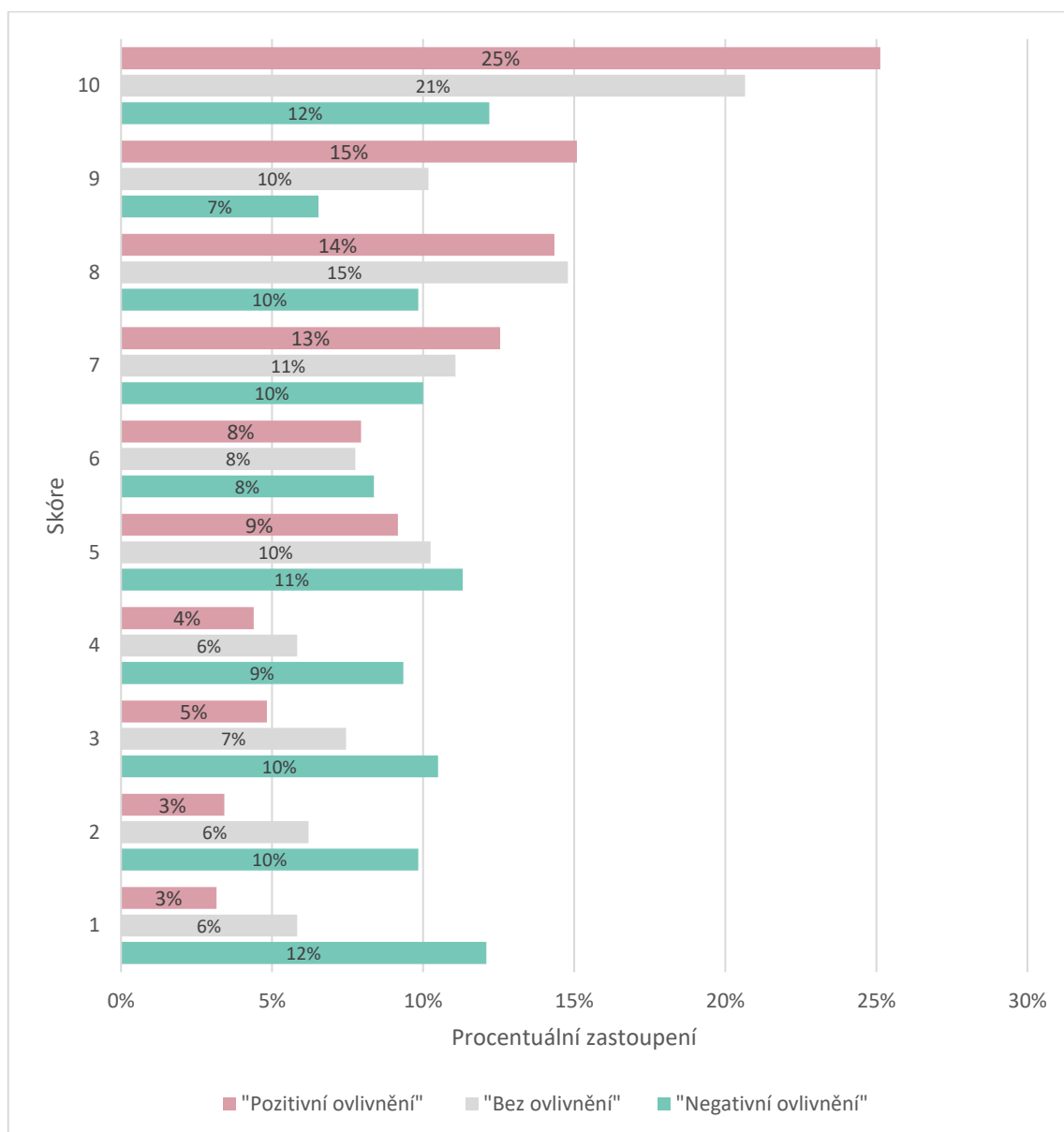
V grafech 1 a 2 můžeme vidět procentuální zastoupení jednotlivých skóre u každého z dotazníků, tedy jaké procento ze všech hodnocení tvořil každý stupeň škály 1–10. Pro lepší přehlednost rozdělujeme porovnání skóre pro adolescenty (viz graf 1) a mladé dospělé (viz graf 2). Grafy znázorňují tendenci respondentů u dotazníku *negativní ovlivnění* tíhnout spíše k nižším skóre, zatímco respondenti u dotazníku *pozitivní ovlivnění* volili více vyšší skóre, a to v případě adolescentů i mladých dospělých.

Graf 1: Porovnání procentuálních zastoupení jednotlivých skóre: *adolescenti*

Graf 2: Porovnání procentuálních zastoupení jednotlivých skóre: *mladí dospělí*

Pro následné porovnání jednotlivých otázek a jejich hodnocením uvádíme také průměrné odpovědi na jednotlivé otázky a to jak u skupiny adolescenti (15–19), tak u mladých dospělých. Průměrné odpovědi naleznete v tabulce 4. Otázky s nejnižším a nejvyšším hodnocením jsou vyznačeny tučně. V následující kapitole se jim budeme blíže věnovat a zaměříme se na jejich význam pro prevenci rizikového sexuálního chování.

Tab. 4: Průměrné odpovědi na otázku mezi dotazníky a věkovými skupinami

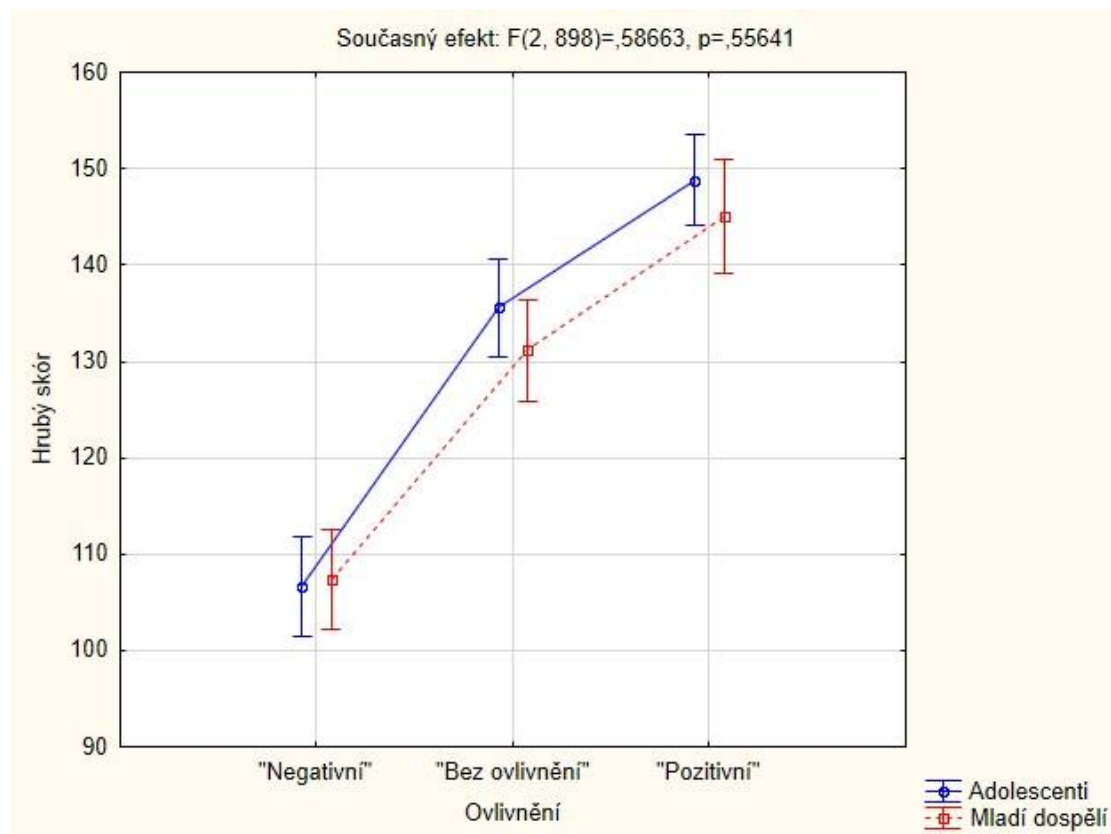
Otázka	Neg. ovlivnění		Bez ovlivnění		Poz. ovlivnění	
	15–19	20–26	15–19	20–26	15–19	20–26
1	5,75	5,99	7,08	7,10	7,72	7,68
2	6,17	6,42	7,65	7,74	7,59	7,95
3	6,43	6,76	7,92	7,97	8,17	8,12
4	7,32	7,56	8,12	8,52	8,81	8,87
5	3,17	3,16	4,47	4,28	5,26	4,87
6	5,41	5,41	6,85	6,49	7,33	7,00
7	7,19	7,33	8,46	8,19	9,02	8,91
8	3,05	2,73	4,42	3,61	5,03	4,32
9	2,99	3,30	4,31	4,07	5,17	5,00
10	4,93	5,50	6,15	6,28	7,53	7,57
11	7,58	7,93	9,14	8,89	9,50	9,45
12	4,26	3,78	6,28	5,04	7,10	6,63
13	5,95	5,75	7,79	7,19	8,37	8,06
14	5,44	5,69	6,51	6,80	7,45	7,25
15	3,25	3,29	4,99	4,70	5,94	5,57
16	6,07	5,20	6,81	6,28	7,78	7,11
17	5,91	5,81	7,60	7,61	7,85	8,06
18	5,22	5,43	7,42	7,21	8,07	8,00
19	5,74	5,75	7,16	7,06	7,86	7,55
20	4,73	4,56	6,44	6,10	7,29	7,04

7.2 Výsledky testování hypotéz

Po zobrazení grafu normálního rozdělení jsme usoudili, že data můžeme aproximovat normálním rozdělením díky většímu rozsahu našeho souboru. Využíváme tak teorie centrálního limitního teorému, přestože data u skupiny „pozitivní ovlivnění“ byla mírně zešikmená (Hendl, 2015). Rozhodli jsme se tedy použít parametrické metody.

Hypotézy H1–H5 jsme testovali pomocí 3x2 ANOVA, kdy rozpoznáváme 3 různé testy podle ovlivnění a 2 věkové skupiny.

Graf 3: Výsledky 2x3 ANOVA

Jelikož samotné zobrazení ANOVA nám neposkytne odpovědi na jednotlivé hypotézy, provádíme také Tukeyho HSD post-hoc test, abychom měli jasno, u kterých dvojic existuje signifikantní rozdíl. Jeho hodnoty jsou zaznačeny v tabulce 4 (hodnoty označené červeně jsou statisticky signifikantní). Odpovědi na jednotlivé hypotézy jsou přehledně popsány dále.

Tab. 4: Tukeyho HSD post-hoc test

		Adolescenti			Mladí dospělí		
		-	0	+	-	0	+
Adolescenti	-		0,000	0,000	1,000	0,000	0,000
	0	0,000		0,002	0,000	0,839	0,164
	+	0,000	0,002		0,000	0,000	0,920
Mladí dospělí	-	1,000	0,000	0,000		0,000	0,000
	0	0,000	0,839	0,000	0,000		0,008
	+	0,000	0,164	0,920	0,000	0,008	

(„-“ = negativní ovlivnění; „0“ = bez ovlivnění; „+“ = pozitivní ovlivnění)

7.2.1 Srovnávání skóre adolescentů na základě ovlivnění

H1: *Skóre adolescentů ve skupině „pozitivní ovlivnění“ je vyšší než skóre adolescentů ve skupině „bez ovlivnění“.*

Z testování hypotéz vyplývá, že existuje statisticky významný rozdíl mezi skórem adolescentů ve skupině „pozitivní ovlivnění“ a ve skupině „bez ovlivnění“, s výslednou hodnotou post-hoc testu $p = 0,002$ a s průměrnými hrubými skóry 149 pro „pozitivní ovlivnění“ a 136 pro „bez ovlivnění“. Adolescenti, kteří viděli, že jejich vrstevníci hodnotí situace vysokými skóry, uváděli výrazně vyšší skóry než ti, kteří nebyli vystaveni žádnému ovlivnění.

H2: *Skóre adolescentů ve skupině „negativní ovlivnění“ je nižší než skóre adolescentů ve skupině „bez ovlivnění“.*

Z testování hypotéz vyplývá, že existuje statisticky významný rozdíl mezi skórem adolescentů ve skupině „negativní ovlivnění“ a ve skupině „bez ovlivnění“, s výslednou hodnotou post-hoc testu $p = 0,000$ a s průměrnými hrubými skóry 107 pro „negativní ovlivnění“ a 136 pro „bez ovlivnění“. Adolescenti, kteří viděli, že jejich vrstevníci hodnotí situace nízkými skóry, uváděli výrazně nižší skóry než ti, kteří nebyli vystaveni žádnému ovlivnění.

H3: *Skóre adolescentů ve skupině „pozitivní ovlivnění“ je vyšší než skóre adolescentů ve skupině „negativní ovlivnění“.*

Z testování hypotéz vyplývá, že existuje statisticky významný rozdíl mezi skórem adolescentů ve skupině „pozitivní ovlivnění“ a ve skupině „negativní ovlivnění“, s výslednou hodnotou post-hoc testu $p = 0,000$ a s průměrnými hrubými skóry 107 pro „negativní ovlivnění“ a 149 pro „pozitivní ovlivnění“. Adolescenti, kteří byli vystaveni vysokému hodnocení rizikových situací svými vrstevníky, hodnotili situace jako výrazně více rizikové než ti, kteří viděli nízké hodnocení vrstevníků.

Všechny tři hypotézy, jež srovnávaly míru ovlivnění adolescentů mezi testy tedy přijímáme. Stejně tak bychom mohli přijmout obdobné hypotézy u mladých dospělých, u kterých nalzáme podobné statisticky významné rozdíly jako u adolescentů (viz tabulka 4).

7.2.2 Srovnávání adolescentů a mladých dospělých

H4: *Skóre adolescentů v testové skupině „pozitivní ovlivnění“ je vyšší než skóre mladých dospělých ve stejné skupině.*

Signifikantní rozdíl mezi mírou ovlivnění adolescentů a mladých dospělých ve skupině „pozitivní ovlivnění“ nebyl statisticky prokázán ($p = 0,920$).

H5: *Skóre adolescentů v testové skupině „negativní ovlivnění“ je nižší než skóre mladých dospělých ve stejné skupině.*

Signifikantní rozdíl mezi mírou ovlivnění adolescentů a mladých dospělých ve skupině „negativní ovlivnění“ nebyl statisticky prokázán ($p = 1$).

7.2.3 Srovnávání míry ovlivnění u adolescentních chlapců a dívek

Pro srovnání míry ovlivnění u adolescentních chlapců a dívek jsme využili T-testu pro dva nezávislé výběry u obou ovlivnění. Naše hypotézy se zaměřovaly na rozdíly ve skupinách „negativní ovlivnění“ a „pozitivní ovlivnění“, kdy u obou pozorujeme statisticky významný rozdíl mezi hodnocením chlapců a dívek. Pro srovnání uvádíme také skupinu „bez ovlivnění“ (viz tabulka 5), u které nebyl nalezen statisticky významný rozdíl mezi hodnocením chlapců a dívek.

Tab. 5: Výsledky T-testu ve skupině „bez ovlivnění“ dle pohlaví

Proměnná	Průměr: chlapci	Průměr: dívky	t	df	p-hodnota	N: chlapci	N: dívky	SD: chlapci	SD: dívky
Hrubý skór	129,73	138,17	-1,65	154	0,1	48	108	31,80	28,32

Tab. 6: Výsledky T-testu ve skupině „negativní ovlivnění“ dle pohlaví

Proměnná	Průměr: chlapci	Průměr: dívky	t	df	p-hodnota	N: chlapci	N: dívky	SD: chlapci	SD: dívky
Hrubý skór	96,35	111,58	-2,36	147	0,02	49	100	32,96	38,84

H6: *Skóre dívek ve skupině „negativní ovlivnění“ se liší od skóru chlapců.*

Ve skupině „negativní ovlivnění“ existuje statisticky významný rozdíl mezi hodnocením chlapců a dívek (**p = 0,02**).

Tab. 7: Výsledky T-testu ve skupině „pozitivní ovlivnění“ dle pohlaví

Proměnná	Průměr: chlapci	Průměr: dívky	t	df	p-hodnota	N: chlapci	N: dívky	SD: chlapci	SD: dívky
Hrubý skór	138,86	152,58	-2,83	185	0,005	51	136	32,78	28

H7: *Skóre dívek ve skupině „pozitivní ovlivnění“ se liší od skóru chlapců.*

Ve skupině „pozitivní ovlivnění“ existuje statisticky významný rozdíl mezi hodnocením chlapců a dívek (**p = 0,005**).

8 DISKUZE

Již ze zahraničních výzkumů víme, že vrstevníci mají na rozhodování adolescentů nemalý vliv a vrstevnická konformita je fenomén, který ovlivňuje rizikovost sexuálního chování, na němž se adolescenti podílejí (Hoff, Greene & Davis, 2003). Náš výzkum si kladl za cíl objasnit, zda se mladí lidé nechají ovlivnit svými názory na rizikovost sexuálních situací, pokud uvidí, jak tyto situace hodnotila stejná věková skupina, jak se tímto ovlivněním budou lišit od mladých dospělých a zda existuje rozdíl v míře ovlivnění chlapců a děvčat.

Samotné srovnávání adolescentů napříč dotazníky přineslo očekávaný výsledek, tedy že adolescenti vnímají situace jako více nebo méně rizikové, pokud mají srovnání s vrstevnickou skupinou. Předpokládali jsme, že tato referenční skupina vrstevníků bude na respondenty působit jako určitá sociální norma, podobně jako v každodenním životě, kdy se obdobným normám musí podřizovat, aby zapadli do sociálních skupin (Fletcher, 2007). Toto zjištění má význam především v rámci prevence rizikového sexuálního chování, jelikož vrstevnická skupina má evidentně moc ovlivňovat adolescenty jak směrem k podstupování větších rizik, tak i k větší opatrnosti.

Respondenti, kteří viděli velmi nízké hodnocení svých vrstevníků ve skupině „negativní ovlivnění“ se nechali ovlivnit stejně jako ti, kteří byli vystaveni hodnocení stejných situací jako velmi rizikových ve skupině „pozitivní ovlivnění“. Vrstevnický vliv a vrstevnická konformita tak nemusí být spojovány jen s jejich negativními dopady, ale mohou naopak povzbuzovat náctileté k čekání a opatrnosti (DeGaston, Weed & Jensen, 1996), neboť stimulují také formování jejich identity a pomáhají nabývat sociálních dovedností, jak již bylo prokázáno dřívějším výzkumem (Allen, Uchino & Hafen, 2015). Výsledek, dle kterého vrstevníci ovlivňují adolescenty oběma směry, má význam v rámci primární prevence především formou vrstevnického vzdělávání. Zdá se proto vhodné se u prevence zaměřit na podporu adolescentů, kteří mohou povzbuzovat své vrstevníky k lepšímu pochopení problematiky rizikového sexuálního chování (Green, 2001).

Dílčí cíl výzkumu, v jehož rámci jsme porovnávali míru ovlivnění adolescentů a mladých dospělých, nepřinesl očekávaný výsledek, jelikož nebyl nalezen signifikantní rozdíl. Naopak se zdá, že mladí dospělí jsou na tom s ovlivnitelností podobně jako adolescenti. Například ve skupině „negativní ovlivnění“ měly obě skupiny téměř

identický výsledek ($p = 0,99994$). Možným vysvětlením neexistence rozdílů v míře ovlivnění těchto dvou věkových skupin může být jejich věková blízkost. Adolescenti (15–19) a mladí dospělí (20–26) nejsou věkově vzdáleni a obě tyto skupiny se stále pohybují blízko vrstevníkům v prostředí školy, ať už střední nebo vysoké.

Knoll et al. (2015) ve svém výzkumu srovnávali percepci rizik v rámci celého vývojového spektra od pozdního dětství až po dospělost, a měli tak lepší půdu pro srovnávání. Jen dvě skupiny se proto jeví jako určitá slabina našeho výzkumu, a pokud by měl být replikován, bylo by vhodné zahrnout i starší dospělé. S větším věkovým rozsahem bychom pak mohli lépe srovnávat změny v konformním jednání, a také to, jak se mění celková tendence podstupovat rizika, která má s věkem také ustupovat (Gardner & Steinberg, 2005).

Dalším rozšířením našeho výzkumu by mohlo být porovnání míry ovlivnění u adolescentů, pokud bychom mezi otázky škály zahrnuli nejen oblast rizikového sexuálního chování, ale také jiné rizikové aktivity. Autoři jiného českého výzkumu poukázali na určitou vrstevnatost adolescentní konformity. Konformita v oblasti rizikového sexuálního chování tak koresponduje s konformitou v jiných rizikových oblastech jen u části adolescentů, zatímco jiní jsou konformní jen v některé z oblastí rizikového chování (Jelínek et al., 2006). Jiný výzkum naopak zjistil vztah mezi konformitou v rámci rizikového sexuálního chování a konzumace alkoholu a jiných návykových látek (Hoff, Greene & Davis, 2003). V návaznosti na tato zdánlivě protikladná zjištění by bylo vhodné do rozšíření naší škály zahrnout také otázky týkající se konzumace návykových látek, u nichž bychom mohli porovnat míru konformity odpovědí s konformitou v oblasti rizikových sexuálních situací.

Vedle srovnávání věkových skupin jsme se zaměřovali také na rozdíly mezi chlapci a dívkami, kde jsme také našli statisticky významné rozdíly jak u skupiny „pozitivní ovlivnění“, tak u skupiny „negativní ovlivnění“. Zajímavé je, že ve skupině, která ovlivněna nebyla, signifikantní rozdíl nepozorujeme. Výchozí pozice chlapců a dívek jsou tedy obdobné.

Teoretizovali jsme, že chlapci ve skupině „negativní ovlivnění“ budou spíše ovlivněni směrem k vnímání rizika jako nízkého, což se potvrdilo již při prvním pohledu na průměrný hrubý skóre (chlapci = 96,35; dívky = 111,58). Dané zjištění je také v souladu s výzkumem, dle kterého je na chlapce vyvíjen silnější tlak ze strany vrstevníků v oblasti rizikového sexuálního chování, a to především na časnou iniciaci a časté střídání sexuálních partnerů

(Potard, Courtois & Rusch, 2008). I z jiných výzkumů je patrné, že chlapci častěji podléhají vrstevnickým vlivům v rámci rizikového chování, což je podmíněno především maskulinními ideály, které jsou stále velmi živé i v západní společnosti (Mahalik, Burns, & Syzdek, 2007).

U dívek jsme naopak čekali větší ovlivnění ve skupině „pozitivní ovlivnění“, neboť jsou častěji povzbuzovány k čekání v rámci sexuální iniciace a chování (DeGaston, Weed & Jensen, 1996). Dívky v této skupině opravdu hodnotily sexuální situace jako více rizikové než chlapci (průměrné hodnocení: dívky = 152,58; chlapci = 138,86). Pro budoucí zkoumání by bylo vhodné mít vyváženější skupiny dívek a chlapců, což se v našem výzkumu bohužel nepodařilo, jelikož jsme měli téměř dvojnásobný počet respondentek.

Počty respondentů souvisí také s výběrem vzorku, který v našem případě nebyl náhodný. Volba nepravděpodobnostní metody sněhové koule v online prostředí nám však umožnila získat poměrně rozsáhlý vzorek 904 respondentů. Sběr dat v online prostředí měl svou nespornou výhodu také v tom, že nám umožnil kontrolovat nežádoucí proměnné jež bych mohly vzniknout, kdybychom testovali osobně, například ve školách. Vyhnuli jsme se tak skupinové práci na dotazníku, či prozrazení existence tří dotazníků. Na druhou stranu jsme nebyli schopni kontrolovat ostatní nežádoucí proměnné, které mohly vzniknout za nepřítomnosti výzkumníka při odpovídání na otázky. Tomu by se dalo předejít testováním každé osoby zvlášť v uzavřené místnosti, což by však pravděpodobně nebylo možné s tak vysokým počtem respondentů.

Náš výzkum se zaměřoval konkrétně na vliv vrstevníků, což bylo konkretizováno již v zadání každé otázky: „*Ve vaší věkové kategorii bylo nejčastějším hodnocením č...*“. V jiných výzkumech, které se nezaměřovaly specificky na rizikové sexuální chování, byly porovnávány také vlivy dospělých (Knoll et al., 2015). Jelikož v období adolescence mají na mladé lidi nemalý vliv také rodiče a dospělí, a to především vliv informační (Epstein & Ward, 2008) rozhodně by bylo vhodné i srovnání vlivu vrstevníků a vlivu dospělých v oblasti rizikového sexuálního chování. Pro budoucí výzkum by pak mělo smysl rozdělit skupinu vlivu na „vrstevníky“ a „dospělé“ a porovnat jak se liší ovlivnění každou z těchto skupin.

Samotné srovnání otázek nám může poskytnout určitou sondu do uvažování dospívajících nad tématy rizikových sexuálních aktivit (viz tabulky 1 a 4). Nejnižší průměrné hodnocení napříč všemi dotazníky jsme sledovali u otázky 8: „Sex v rámci dlouhodobého partnerství bez použití kondomu nebo jiného druhu antikoncepce.“ Tato otázka byla spolu s několika dalšími (5., 9., 12.) zahrnuta, přestože se nemusí jednat o konsensuálně vnímané

rizikové sexuální situace. V případech těchto otázek nám šlo především o to, zda i u nich se nechají adolescenti ovlivnit směrem nahoru stejně jako u všeobecně více rizikových aktivit. A opravdu u všech můžeme sledovat poměrně výrazný rozdíl mezi skupinami *negativní ovlivnění*, *bez ovlivnění* a *pozitivní ovlivnění*, u otázky 8. je to konkrétně výrazný rozdíl s průměrnými hodnoceními 3,05; 4,42 a 5,03 u adolescentů mezi třemi dotazníky.

Nejvyšší průměrné hodnocení u všech tří dotazníků můžeme vidět u otázky 11: „Posílání vlastních nahých fotografií náhodné známosti.“ I tato informace skýtá určitý potenciál pro prevenci, protože v očích dospívajících je posílání nahých fotografií cizím lidem větší riziko než například sex pod vlivem tvrdých drog. Poukazuje na určité povědomí adolescentů ohledně nebezpečí na internetu, konkrétně o aktivitách jako kybergrooming a sexting. Dospívající často necítí potřebu sdílení podobných zkušeností s rodiči a dospělými, z jejichž strany mohou pociťovat nepochopení, a dokonce obviňování, především pokud pocházejí z konzervativního či restriktivního prostředí sebe (Gewirtz-Meydan, Mitchell & Rothman, 2018). Pokud tedy dospívající sdílejí zkušenosti spíše s vrstevníky, znovu se zde nabízí uvažovat nad vrstevnickým vzděláváním.

Závěrem lze říci, že výzkumné poznatky potvrzují teoretický základ. Především vidíme, že adolescenti jsou ovlivnitelní vrstevníky ve svých názorech na rizikové sexuální chování oběma směry – mohou tedy vnímat sexuální chování jako méně rizikové, ale zároveň i jako více rizikové v závislosti na hodnocení vrstevníků.

9 ZÁVĚR

Hlavním cílem naší práce bylo zjistit, zda jsou adolescenti konformní vůči vrstevníkům ve svých názorech na rizikovost sexuálních situací. Náš výzkum byl mezisubjektový a porovnával dospívající mezi třemi dotazníky, z nichž u dvou byli respondenti ovlivněni hodnocením skupiny vrstevníků směrem k hodnotám vysokým („pozitivní ovlivnění“) nebo nízkým („negativní ovlivnění“) a u jednoho zůstali bez ovlivnění.

Naše hypotézy týkající se ovlivnění adolescentů mezi dotazníky jsme v rámci statistického testování přijali po nalezení signifikantních rozdílů mezi třemi dotazníky. Můžeme tedy tvrdit, že adolescenti se ve svých názorech na rizikovost sexuálních situací nechají ovlivnit vrstevníky, a to jak směrem ke vnímání rizika jako nízkého, tak i vysokého.

Při srovnávání míry ovlivnění adolescentů a mladých dospělých nebyl nalezen statisticky významný rozdíl. Obě skupiny jsou obdobně ovlivnitelné ve svých názorech na rizikové sexuálního chování.

Nakonec jsme testovali rozdíly v míře ovlivnění adolescentních chlapců a dívek. Nalezli jsme signifikantní ovlivnění ve skupině „negativní ovlivnění“, kde byli více ovlivněni chlapci. I ve skupině „pozitivní ovlivnění“ jsme sledovali statisticky významné rozdíly mezi chlapci a dívkami, ale tentokrát byly více ovlivněny dívky. Chlapci jsou tedy spíše konformní ve vnímání situací jako méně rizikových, zatímco u dívek je to naopak.

10 SOUHRN

Cílem teoretické části práce bylo přiblížit změny specifické pro období adolescence, roli, jakou hrají vrstevníci v životě adolescentů a definovat konformní chování a jeho specifika v období adolescence. Dále jsme se zaměřili na citlivou definici těžce definovatelného rizikového sexuálního chování a na výzkumy, které zkoumaly vrstevnické vlivy a konformitu v rámci rizikového sexuálního chování.

Abychom se lépe orientovali v rámci specifických témat adolescence, jakými jsou konformita a rizikové chování, zaměřili jsme se nejprve na období adolescence jako takové. Vedle mnoha biologických, kognitivních a socio-emocionálních změn (Santrock, 2013) je pro dospívající typické formování identity ve vztahu k sobě sama i k okolí (Langmeier & Krejčířová, 2006). Vrstevníci v životě adolescentů zaujímají důležité postavení, významně ovlivňují jejich sebehodnocení a představují také modely chování (Macek, 2003). Jejich role je nesporná také v rámci účasti na rizikovém chování, přestože dospívající mnohdy přeceňují účast svých vrstevníků na maladaptivních aktivitách, včetně rizikového sexuálního chování (Prinstein & Wang, 2005).

Mladí lidé i přesto názorům vrstevníků podléhají a jsou s nimi často konformní, aby mohli být plně součástí vrstevnické skupiny. Konformitu můžeme definovat jako změnu chování od vlastního přesvědčení k přesvědčení jinému tak, aby bylo v souladu s druhými na základě reálného či vnímaného nátlaku (Asch, 1956; Myers, 2014). Podobnou změnu chování pohánějí tři primární cíle: *správnost*, tedy vnímání konsenzu ostatních členů skupiny; *afiliace* čili snaha o sociální přijetí ze strany druhých a v neposlední řadě také *udržování pozitivního konceptu self* pomocí potvrzování vlastní hodnoty (Cialdini & Goldstein, 2004).

Vliv vrstevníků v období adolescence bývá často spojován právě s oblastí rizikového chování. Předložená práce se zaměřuje konkrétně na rizikové sexuální chování, jež představuje nesnadno definovatelnou oblast lidské sexuality a má velmi neostré hranice. Některé aktivity se mohou v určitém kontextu jevit jako rizikové, přestože v jiném bychom se nad nimi nepozastavili, což dokládá například rozdíl mezi vnímáním rizikivosti nechráněného sexu s náhodnou známostí na straně jedné a v rámci dlouhodobého partnerství na straně druhé. Obecně je však rizikové chování charakterizováno svým negativním

dopadem na zdraví jedince či na jeho sociální nebo psychologické fungování (Miovský et al., 2012). Jako rizikové sexuální chování dále definujeme předčasnou iniciaci pohlavního života, promiskuitu a sexuální styk s náhodnými známými, nechráněný sex mimo dlouhodobé partnerství a sexuální styk pod vlivem návykových látek (Jonášová, 2015; Weiss, 2005). Jelikož ráz lidské komunikace se v dnešní době značně proměňuje a její velká část se odehrává v prostředí internetu a sociálních sítí, věnujeme se také rizikovému sexuálnímu chování online, kam řadíme nadměrnou konzumaci pornografie před 15. rokem života, kybergrooming a sexting (Jonášová, 2015; Kopecký et al., 2015).

Náš výzkum se zaměřuje na spojitost rizikového sexuálního chování s konformitou u adolescentů. Z předchozích výzkumů již máme připravenou půdu pro lepší pochopení tohoto vztahu. Víme, že adolescenti inklinují k rizikovým aktivitám více než dospělí a že touha podílet se na rizikových aktivitách ustupuje s věkem (Gardner & Steinberg, 2005). Také vnímání rizikovosti situací se mění s věkem a u adolescentů je ovlivňována názorem vrstevníků (Knoll et al., 2015). V oblasti sexuality vnímají dospívající značný tlak ze strany vrstevníků především na časnou sexuální iniciaci i na velký počet sexuálních partnerů, což hraje nemalou roli v jejich zapojování se do rizikových sexuálních aktivit (Hoff, Greene & Davis, 2003). Konformita v oblasti rizikového sexuálního chování je podmíněna aktivitou vrstevníků, kteří vytvářejí sociální normy, jimž se jedinec často cítí nucen přizpůsobit, aby zapadl do skupiny (Fletcher, 2007). Konformita v sexuální oblasti však nemusí být nutně podmíněna konformitou v jiných oblastech (Jelínek et al., 2006).

Cílem našeho výzkumu bylo zjistit, jestli jsou adolescenti ovlivnitelní ve svých názorech na rizikovost situací, pokud před samotným hodnocením každé situace uvidí názor vrstevníků. Jednalo se o mezisubjektový design, kdy jsme srovnávali hodnocení adolescentů mezi třemi dotazníky: *negativní ovlivnění*, *bez ovlivnění*, *pozitivní ovlivnění*. Samotný dotazník tvořila Likertova škála o 20 položkách, z nichž každá položka udávala nějakou sexuální situaci, která by mohla být riziková. Respondenti pak měli udávat na škále od 1 do 10, jak riziková se jim každá situace zdá, kdy 1 = žádné riziko a 10 = extrémně riziková situace. U skupin *negativní* a *pozitivní ovlivnění* pak respondenti měli uvedeno jaké bylo nejčastější hodnocení každé situace jejich vrstevníky, a jednalo se buď o samé nízké hodnoty (negativní ovlivnění) nebo pouze o vysoké hodnoty (pozitivní ovlivnění).

Vedle zkoumání ovlivnitelnosti adolescentů nás zajímalo, jestli bude existovat rozdíl mezi mírou ovlivnění adolescentů (15–19) a mladých dospělých (20–26), proto jsme

do sběru dat zahrnuli obě tyto věkové skupiny. Podařilo se nám nasbírat data celkem od 904 respondentů, z čehož 492 tvořili adolescenti a 412 mladí dospělí.

Poslední dílčí otázkou bylo, zda budou chlapci a dívky ovlivněni odlišným způsobem. Předpokládali jsme, že chlapci budou spíše ovlivněni ve skupině *negativní ovlivnění*, neboť jsou častěji vrstevníky povzbuzováni k časně sexuální iniciaci a častému střídání partnerů (Potard, Courtois & Rusch, 2008). Od dívek je naopak častěji očekávána sexuální zdrženlivost, a to i ze strany vrstevníků (DeGaston, Weed & Jensen, 1996), proto jsme očekávali, že budou více ovlivněny ve skupině *pozitivní ovlivnění*.

Při statistickém zkoumání jednotlivých hypotéz jsme dospěli k uspokojivým výsledkům jak u ovlivnitelnosti adolescentů, tak u rozdílů mezi chlapci a dívkami. Mezi dotazníky jsme naměřili statisticky významný rozdíl, a můžeme proto tvrdit, že adolescenti jsou ovlivnitelní ve svých názorech na rizikovost sexuálních situací, pokud je vystavíme hodnocení vrstevníků. Tento výsledek má význam v rámci prevence rizikového sexuálního chování, neboť ukazuje, že adolescenti mohou být vrstevníky ovlivněni k podstupování více rizik, ale také k větší opatrnosti. Také naše hypotézy týkající se rozdílů mezi chlapci a dívkami se potvrdily. Chlapci se nechali spíše ovlivnit ve skupině *negativní ovlivnění*, zatímco dívky ve skupině *pozitivní ovlivnění*.

Mezi adolescenty a mladými dospělými jsme nenalezli významné rozdíly, naopak se zdá, že obě skupiny na tom byly s mírou ovlivnění velmi podobně u obou druhů ovlivnění. Pro příští výzkum by bylo tedy vhodnější porovnávat adolescenty s větším věkovým spektrem dospělých, což by lépe ukázalo, jak se míra konformity mění s věkem.

Nakonec jsme se pozastavili nad samotným hodnocením jednotlivých otázek, v nichž adolescenti hodnotili průměrně jako nejvíce rizikovou situaci „posílání vlastních nahých fotografií náhodné známosti“. Zdá se, že rizikové chování v prostředí internetu má na dospívající velký vliv, který by měl být dále zkoumán v rámci výzkumu a především prevence, především kvůli rostoucí popularitě sociálních médií a upřednostňování komunikace v prostředí internetu mezi adolescenty.

Předložená práce poukazuje na existenci konformity u adolescentů v kontextu rizikového sexuálního chování, kterou se nám podařilo prokázat. Dále dokládá rozdíly v míře ovlivnění mezi chlapci a dívkami. Výsledky výzkumu mají význam pro prevenci rizikového sexuálního chování, především formou vrstevnického vzdělávání.

LITERATURA

- Allen, J. P., Uchino, B. N., Hafen, C. A. (2015). Running with the pack: Teen peer relationship qualities as predictors of adult physical health. *Psychological Science*, 26(10), 1574-1583. doi:10.1177/0956797615594118
- Anderson, J. E., Santelli, J. S., & Morrow, B. (2006). Trends in adolescent contraceptive use, unprotected and poorly protected sex, 1991–2003. *Journal of Adolescent Health*, 38(6), 734–739. doi:10.1016/j.jadohealth.2005.07.001
- Arndt, J., Schimel, J., Greenberg, J., & Pyszczynski, T. (2002). The Intrinsic Self and Defensiveness: Evidence that Activating the Intrinsic Self Reduces Self-Handicapping and Conformity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(5), 671–683. doi:10.1177/0146167202288011
- Asch, S. E. (1955). Opinions and Social Pressure. *Scientific American*, 193(5), 31–35. doi:10.1038/scientificamerican1155-31
- Baskin-Sommers, A., & Sommers, I. (2006). The co-occurrence of substance use and highrisk behaviors. *Journal of Adolescent Health*, 38(5), 609–611. doi:10.1016/j.jadohealth.2005.07.010
- Bearden, W. O., Rose, R. L., & Teel, J. E. (1994). Correlates of conformity in the consumption of illicit drugs and alcohol. *Journal of Business Research*, 30(1), 25–31. doi:10.1016/0148-2963(94)90065-5
- Benatar, S. (2008). *From Promiscuous to Prim: Gaining Better Understanding of Adolescent Sexual Risk Taking Using the National Longitudinal Study of Adolescent Health* (Doctoral dissertation). Dostupné z ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3297150)
- Berson, I. R. (2003). Grooming cybervictims: The psychosocial effects of online exploitation for youth. *Journal of School Violence*, 2, 5–18. doi:10.1300/J202v02n01_02
- Blos, P. (1966). *On Adolescence*. New York: Free Press.
- Bond, R. (2005). Group Size and Conformity. *Group Processes & Intergroup Relations*, 8(4), 331-354. doi:10.1177/1368430205056464

- Bond, R., & Smith, P. B. (1996). Culture and conformity: A meta-analysis of studies using Asch's (1952b, 1956) line judgment task. *Psychological Bulletin*, *119*(1), 111–137. doi:10.1037/0033-2909.119.1.111
- Bowlby, J. (1988). *A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development*. New York: Basic Books.
- Bradford Brown, B. & Klute, C. (2003). Friendships, Cliques and Crowds. In Adams, G. R., & Berzonsky, M. D. (Eds.), *Blackwell Handbook of Adolescence*. Hoboken, New Jersey: Wiley-Blackwell.
- Bradford Brown B., & Larson, J. (2009). Peer Relationships in Adolescence. In Lerner, M.R., & Steinberg, L. (Eds.), *Handbook of Adolescent Psychology* (74–103). Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons. doi: 10.1002/9780470479193
- Brown, B. B., Clasen, D. R., & Eicher, S. E. (1986). Perceptions of peer pressure, peer conformity dispositions, and self-reported behavior among adolescents. *Developmental Psychology*, *22*(4), 521–530. doi:10.1037/0012-1649.22.4.521
- Cavazos-Rehg, P. A., Krauss, M. J., Spitznagel, E. L., Schootman, M., Cottler, L. B., & Bierut, L. J. (2010). Number of Sexual Partners and Associations with Initiation and Intensity of Substance Use. *AIDS and Behavior*, *15*(4), 869–874. doi:10.1007/s10461-010-9669-0
- Centers for Disease Control and Prevention (2005). *STD Surveillance, Department of Health and Human Services*. Dostupné z: <http://www.cdc.gov/std/stats>
- Cialdini, R. B., & Goldstein, N. J. (2004). Social Influence: Compliance and Conformity. *Annual Review of Psychology*, *55*(1), 591–621. doi:10.1146/annurev.psych.55.090902.142015
- Crowne, D. P., & Liverant, S. (1963). Conformity under varying conditions of personal commitment. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, *66*(6), 547-555. doi: 10.1037/h0048942
- Deutsch, M., & Gerard, H. B. (1955). A study of normative and informational social influences upon individual judgment. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, *51*(3), 629–636. doi:10.1037/h0046408
- DeGaston, J. F., Weed, S., and Jensen, L. (1996). Understanding gender differences in adolescent sexuality. *Adolescence*, *3*, 217-231.

- DeYoung, C., Peterson, J. B., & Higgins, D. M. (2002). Higher-order factors in the Big Five predict conformity: Are there neuroses of health? *Personality and Individual Differences, 33*, 533–552. doi:10.1016/S0191-8869(01)00171-4
- Eagly, A. (2013). *Sex differences in social behavior: A social-role interpretation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Epstein, M., & Ward, L. M. (2008). "Always use protection": Communication boys receive about sex from parents, peers, and the media. *Journal of Youth and Adolescence, 37*, 113-126. doi:10.1007/s10964-007-9187-1
- Erikson, E. H. (1963). *Youth: Change and challenge*. Basic books.
- Erickson, E. H. (1977). *Toys and reasons*. New York: W. W. Norton & Company.
- Feshbach, N. D. (1967). Nonconformity to experimentally induced group norms of high-status versus low-status members. *Journal of Personality and Social Psychology, 6*(1), 55-63. doi:10.1037/h0024526
- Fletcher, J. (2007). Social multipliers in sexual decision among U.S. high school students. *Demography, 44*(2), 373–388.
- Flood, M. (2009). The harms of pornography exposure among children and young people. *Child Abuse Review, 18*(6), 384–400. doi:10.1002/car.1092
- Frohman, K. S., Pitchers, K. K., Balfour, M. E., & Coolen, L. M. (2010). Mixing pleasures: Review of the effects of drugs on sex behavior in humans and animal models. *Hormones and Behavior, 58*(1), 149–162. doi:10.1016/j.yhbeh.2009.11.009
- Ganchimeg, T., Ota, E., Morisaki, N., Laopaiboon, M., Lumbiganon, P., Zhang, J., . . . Mori, R. (2014). Pregnancy and childbirth outcomes among adolescent mothers: A World Health Organization multicountry study. *BJOG: An International Journal of Obstetrics & Gynaecology, 121*, 40–48. doi:10.1111/1471-0528.12630
- Gardner, M., & Steinberg, L. (2005). Peer influence on risk taking, risk preference, and risky decision making in adolescence and adulthood: An experimental study. *Developmental Psychology, 41*, 625–635. doi:10.1037/0012-1649.41.4.625
- Gewirtz-Meydan, A., Mitchell, K. J., & Rothman, E. F. (2018). What do kids think about sexting? *Computers in Human Behavior, 86*, 256–265. doi:10.1016/j.chb.2018.04.007

- Gorrese, A., & Ruggieri, R. (2013). Peer attachment and self-esteem: A meta-analytic review. *Personality and Individual Differences*, 55, 559–568. doi: 10.1016/j.paid.2013.04.025
- Green, J. (2001). Peer education. *Promotion & Education*, 8(2), 65–68. doi:10.1177/102538230100800203
- Harden, K. P. (2012). True love waits? A sibling-comparison study of age at first sexual intercourse and romantic relationships in young adulthood. *Psychological science*, 23(11), 1324–36. doi:10.1177/0956797612442550
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hendl, J. (2015). *Přehled statistických metod: Čtvrté, rozšířené vydání*. Praha: Portál.
- Hilmert, C. J., Kulik, J. A., & Christenfeld, N. J. S. (2006). Positive and negative opinion modeling: The influence of another's similarity and dissimilarity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(3), 440–452. doi:10.1037/0022-3514.90.3.440
- Hoff, T., Greene, L., & Davis, J. (2003). *National Survey of Adolescents and Young Adults: Sexual Health Knowledge, Attitudes and Experiences*. Menlo Park, CA: Kaiser Family Foundation. Dostupné z: <https://www.kff.org/hiv/aids/report/national-survey-of-adolescents-and-young-adults>
- Chartrand, T. L., & Bargh, J. A. (1999). The chameleon effect: The perception–behavior link and social interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(6), 893–910. doi:10.1037/0022-3514.76.6.893
- Chein, J., Albert, D., O'Brien, L., Uckert, K., & Steinberg, L. (2010). Peers increase adolescent risk taking by enhancing activity in the brain's reward circuitry. *Developmental Science*, 14(2), F1–F10. doi:10.1111/j.1467-7687.2010.01035.x
- Jelínek, M., Květon, P., Vobořil, D., Blatný, M., & Hrdlička, M. (2006). Vrstevnická konformita jako faktor rizikového chování mladistvých: Struktura, zdroje, dopady. *Československá psychologie*, 50(5), 393–404.
- Jonášová, I. (2015). Rizikové sexuální chování. In *Co dělat, když – intervence pedagoga: Rizikové chování ve školním prostředí – rámcový koncept*. Praha: MŠMT. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/Priloha_18_Rizikove_sexualni_chovani.doc

- Kingree, J., Braithwaite, R., & Woodring, T. (2000). Unprotected sex as a function of alcohol and marijuana use among adolescent detainees. *Journal of Adolescent Health, 27*(3), 179–185. doi:10.1016/s1054-139x(00)00101-4
- Knoll, L. J., Magis-Weinberg, L., Speekenbrink, M., & Blakemore, S.-J. (2015). Social Influence on Risk Perception During Adolescence. *Psychological Science, 26*(5), 583–592. doi:10.1177/0956797615569578
- Kopecký, K. (2010). *Cybergrooming, Danger of Cyber Space*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kopecký, K., Szotkowski, R., & Krejčí, V. (2015). *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kopecký, K., & Szotkowski, R. (2017). *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru (výzkumná zpráva)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kroger, J. (2005). *Identity in adolescence*. Abingdon: Routledge.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie: 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada.
- Latané, B. (1981). Psychology of social impact. *American Psychologist, 36*, 343–356. doi:0.1037/0003-066X.36.4.343
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., Ólafsson, K. (2011). *EU Kids Online II: Final report*. London: LSE. Dostupné z: <http://eprints.lse.ac.uk/39351/>.
- Macek, P. (2003). *Adolescence: Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál.
- Macek, P. (2008). Sebesystémy, vztah k vlastnímu já. In Výrost, J. & Slaměník, I. (Eds.), *Sociální psychologie: 2., přepracované a rozšířené vydání*. Praha: Grada.
- Madkour, A. S., Farhat, T., Halpern, C. T., Godeau, E., & Gabhainn, S. N. (2010). Early adolescent sexual initiation as a problem behavior: A comparative study of five nations. *Journal of Adolescent Health, 47*(4), 389–398. doi:10.1016/j.jadohealth.2010.02.008
- Mahalik, J. R., Burns, S. M., & Syzdek, M. (2007). Masculinity and perceived normative health behaviors as predictors of men's health behaviors. *Social Science and Medicine, 64*(11), 2201–2209. doi:10.1016/j.socscimed.2007.02.035.

- McCoy, S. S., Dimler, L. M., Samuels, D. V., & Natsuaki, M. N. (2017). Adolescent Susceptibility to Deviant Peer Pressure: Does Gender Matter? *Adolescent Research Review*. doi:10.1007/s40894-017-0071-2
- McElhaney, K. B., Allen, J. P., & Stephenson, J. C. (2009). Attachment and Autonomy During Adolescence. In Lerner, M.R., & Steinberg, L. (Eds.), *Handbook of Adolescent Psychology* (358–403). New Jersey: John Wiley & Sons. doi:10.1002/9780470479193.adlpsy001012
- Medley, A., Kennedy, C., O'Reilly, K., & Sweat, M. (2009). Effectiveness of Peer Education Interventions for HIV Prevention in Developing Countries: A Systematic Review and Meta-Analysis. *AIDS Education and Prevention*, 21(3), 181–206. doi:10.1521/aeap.2009.21.3.181
- Mendle, J., Moore, S. R., Ferrero, J., & Harden, K. P. (2012). Depression and Adolescent Sexual Activity in Romantic and Nonromantic Relational Contexts: A Genetically-Informative Sibling Comparison. *Journal of Abnormal Psychology*, 122(1), 51–63. doi:10.1037/a0029816
- Miovský, M. et.al. (2012). *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga.
- Miovský, M. (2010). Definice hlavních typů rizikového chování, na které se ve školské prevenci zaměřujeme. In Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., & Novák, P. (Eds.). *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN.
- Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: a developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100(4), 674–701. doi:10.1037/0033-295X.100.4.674
- Mola, R., Pitangui, A. C. R., Barbosa, S. A. M., Almeida, L. S., Sousa, M. R. M. de, Pio, W. P. de L., & Araújo, R. C. de. (2016). Condom use and alcohol consumption in adolescents and youth. *Einstein (São Paulo)*, 14(2), 143–151. doi:10.1590/s1679-45082016ao3677
- Mollborn, S., & Morningstar, E. (2009). Investigating the Relationship between Teenage Childbearing and Psychological Distress Using Longitudinal Evidence. *Journal of Health and Social Behavior*, 50(3), 310–326. doi:10.1177/002214650905000305

- Montemayor, R. (1983). Parents and Adolescents in Conflict: All Families Some of the Time and Some Families All of the Time. *The Journal of Early Adolescence*, 3(1-2), 83–103. doi:10.1177/027243168331007
- Moore, S., & Rosenthal, D. (2006). *Sexuality in adolescence: Current trends*. London: Routledge.
- Myers, D. G. (2014). *Social Psychology, Eleventh Edition*. New York: McGraw-Hill Education.
- Newman, P. R., & Newman, B. M. (1976). Early adolescence and its conflict: Group identity versus alienation. *Adolescence*, 11, 261–274.
- Nord, W. R. (1969). Social exchange theory: An integrative approach to social conformity. *Psychological Bulletin*, 71, 174-208. doi:10.1037/h0027032
- Odonnell, L., Odonnell, C. R., & Stueve, A. (2001). Early Sexual Initiation and Subsequent Sex-Related Risks among Urban Minority Youth: The Reach for Health Study. *Family Planning Perspectives*, 33(6), 268. doi:10.2307/3030194
- Orel, M. (2015). *Nervové buňky a jejich svět*. Praha: Grada.
- Pasupathi, M. (1999). Age differences in response to conformity pressure for emotional and nonemotional material. *Psychology and Aging*, 14(1), 170–174. doi:10.1037/0882-7974.14.1.170
- Peçi, B. (2017). Peer Influence and Adolescent Sexual Behavior Trajectories: Links to Sexual Initiation. *European Journal of Multidisciplinary Studies*, 4(3), 96. doi:10.26417/ejms.v4i3.p96-105
- Peugh, J., & Belenko, S. (2001). Alcohol, drugs and sexual function: a review. *Journal of Psychoactive Drugs* 33, 223–232. doi:10.1080/02791072.2001.10400569
- Potard, C., Courtois, R., & Rusch, E. (2008). The influence of peers on risky sexual behaviour during adolescence. *The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care*, 13(3), 264–270. doi:10.1080/13625180802273530
- Prinstein, M. J., & Wang, S. S. (2005). False consensus and adolescent peer contagion: Examining discrepancies between perceptions and actual reported levels of friends' deviant and health risk behaviors. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 33, 293–306. doi: 10.1007/s10802-005-3566-4

- Raj, A., Saitz, R., Cheng, D.M., Winter, M., & Samet, J.H. (2007). Associations between alcohol, heroin, and cocaine use and high risk sexual behaviors among detoxification patients. *American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 33, 169–178. doi:10.1080/00952990601091176
- Remy, L., Narvaez, J., Sordi, A., Guimaraes, L., Diemen, L., Surratt, H., . . . Pechansky, F. (2013). Correlates of unprotected sex in a sample of young club drug users. *Clinics*, 68(11), 1384-1391. doi:10.6061/clinics/2013(11)01
- Richard, R., & Van Der Pligt, J. (1991). Factors affecting condom use among adolescents. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 1(2), 105–116. doi:10.1002/casp.2450010205
- Rubin, K. H., Bukowski, W. M., & Parker, J. G. (2006). Peer interactions, relationships, and groups. In W. Damon, R. M. Lerner, & N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology*. New York: Wiley, 571–645.
- Sandfort, T. G. M., Orr, M., Hirsch, J. S., & Santelli, J. (2008). Long-Term Health Correlates of Timing of Sexual Debut: Results From a National US Study. *American Journal of Public Health*, 98(1), 155–161. doi:10.2105/AJPH.2006.097444
- Santor, D. A., Messervey, D., & Kusumakar, V. (2000). Measuring Peer Pressure, Popularity, and Conformity in Adolescent Boys and Girls: Predicting School Performance, Sexual Attitudes, and Substance Abuse. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(2), 163–182. doi:10.1023/a:1005152515264
- Santrock, J. (2013). *Adolescence*. New York: McGraw-Hill Education.
- Scimeca, G., Chisari, C., Muscatello, M. R. A., Cedro, C., Pandolfo, G., Zoccali, R., Bruno, A. (2017). Cannabis and Sexual Behavior. In Preedy, V. R. (Ed.), *Handbook of Cannabis and Related Pathologies* (180–187). Cambridge, MA: Academic Press. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/book/9780128007563/handbook-of-cannabis-and-related-pathologies>
- Sorrels, J. P., & Kelley, J. (1984). Conformity by Omission. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 10(2), 302–305. doi:10.1177/0146167284102017
- Steinberg, L., & Monahan, K. C. (2007). Age differences in resistance to peer influence. *Developmental Psychology*, 43(6), 1531–1543. doi:10.1037/0012-1649.43.6.1531

- Strassberg, D. S., McKinnon, R. K., Sustaíta, M. A., & Rullo, J. (2013). Sexting by High School Students: An Exploratory and Descriptive Study. *Archives of Sexual Behavior*, 42(1), 15–21. doi:10.1007/s10508-012-9969-8
- Teitler, J. O., & Weiss, C. C. (2000). Effects of Neighborhood and School Environments on Transitions to First Sexual Intercourse. *Sociology of Education*, 73(2), 112. doi:10.2307/2673240
- Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál.
- Utech, D. A., & Hoving, K. L. (1969). Parents and peers as competing influences in the decisions of children of differing ages. *The Journal of Social Psychology*, 78, 267–274. doi:10.1080/00224545.1969.9922366
- Quadara, A., El-Murr A., & Latham, J. (2017). *The effects of pornography on children and young people: An Evidence Scan*. Melbourne: Australian Institute of Family Studies. Dostupné z: <https://aifs.gov.au/publications/effects-pornography-children-and-young-people>.
- Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. (2013). *Pohlavní nemoci 2012*. Praha: ÚZIS ČR. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/katalog/zdravotnicka-statistika/pohlavni-nemoci>
- Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. (2017). *Rodička a novorozenec 2014–2015*. Praha: ÚZIS ČR. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/katalog/zdravotnicka-statistika/rodicka-novorozenec>
- Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum.
- Visser, P. S., & Krosnick, J. A. (1998). Development of attitude strength over the life cycle: Surge and decline. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(6), 1389–1410. doi:10.1037/0022-3514.75.6.1389
- Wachs, S., Jiskrova, G. K., Vazsonyi, A. T., Wolf, K. D., & Junger, M. (2016). A cross-national study of direct and indirect effects of cyberbullying on cybergrooming victimization via self-esteem. *Psicología Educativa*, 22, 61–70. doi:10.1016/j.pse.2016.01.002
- Wang, A., Peterson, G. W., & Morpheus, L. K. (2007). Who is more important for early adolescents' developmental choices? Peers or parents? *Marriage and Family Review*, 42(2), 95–122. doi:10.1300/J002v42n02_06

- Weiss, P. (2010). *Sexuologie*. Praha: Grada.
- Weiss, P., Kučera, Z., & Svěráková, M. (1995). Sexuální chování českých adolescentů a jeho rizikovost z hlediska infekce HIV/AIDS: Výsledky národního průzkumu. *Československá psychologie*, 39(5), 425–432.
- Weiss, P., & Zvěřina, J. (2001). *Sexuální chování v ČR - situace a trendy*. Praha: Portál.
- Weiss, P., & Zvěřina, J. (2014). Sexuální chování obyvatel ČR 2013/2014. In Holý, M., Doubek, P., & Páv, M. (Eds.) *Sborník příspěvků X. sjezdu Psychiatrické společnosti ČLS JEP* (140–144). Brno: PS ČLS. Dostupné z: <https://www.psychiatrie.cz/images/stories/sborniky/2014-sjezd-cps-sbornik-prispevku.pdf>
- Wentzel, K. R. & Asher, S. R. (1995). The academic lives of neglected, rejected, popular, and controversial children. *Child development*, 66(3), 754–763. doi:10.2307/1131948
- Widman, L., Choukas-Bradley, S., Helms, S. W., & Prinstein, M. J. (2016). Adolescent Susceptibility to Peer Influence in Sexual Situations. *Journal of Adolescent Health*, 58(3), 323–329. doi:10.1016/j.jadohealth.2015.10.253
- Willis, R. H. (1963). Two Dimensions of Conformity-Nonconformity. *Sociometry*, 26(4), 499. doi:10.2307/2786152
- World Health Organization (WHO), (2011). *WHO Guidelines on Preventing Early Pregnancy and Poor Reproductive Outcome Among Adolescents in Developing Countries*. Geneva: WHO. doi:10.1016/j.jadohealth.2013.03.002
- Wyatt, G. E., & Riederle, M. H. (1994). Reconceptualizing issues that affect women's sexual decision-making and sexual functioning. *Psychology of Women Quarterly*, 18, 611–625. doi:10.1111/j.1471-6402.1994.tb01050.x
- Yabarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2014). “Sexting” and its relation to sexual activity and sexual risk behavior in a national survey of adolescents. *Journal of Adolescent Health*. 55(11), 757–764. doi: 10.1016/j.jadohealth.2014.07.012
- Yurgelun-Todd, D. (2007). Emotional and cognitive changes during adolescence. *Current Opinion in Neurobiology*, 17, 251–257. doi:10.1016/j.conb.2007.03.009

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Abstrakt v českém jazyce
2. Abstrakt v anglickém jazyce

Příloha č. 1: Abstrakt v českém jazyce

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Konformita a rizikové sexuální chování u adolescentů

Autor práce: Lucie Mannheimová

Vedoucí práce: PhDr. Tereza Sadková

Počet stran a znaků: 65 stran, 117 048 znaků

Počet příloh: 2

Počet titulů použité literatury: 110

Abstrakt: Cílem této práce je prozkoumat konformitu adolescentů s vrstevníky při hodnocení rizikovosti sexuálních situací. Práce předpokládá konformitu adolescentů, pokud jsou vystaveni názorům vrstevnické většiny, rozdíly v konformitě adolescentů a mladých dospělých a rozdíly mezi hodnoceními adolescentních dívek a chlapců. Bylo využito odpovědí 904 respondentů (492 tvořili adolescenti a 412 mladí dospělí), kteří vyplňovali Škálu vnímání rizikovosti sexuálního chování, vytvořenou konkrétně pro účely našeho výzkumu, kde hodnotili vnímané riziko u 20 sexuálních situací. Škála měla tři verze: *negativní ovlivnění*, *bez ovlivnění* a *pozitivní ovlivnění*, kdy u verzí s ovlivněním byli respondenti vystaveni smyšlenému hodnocení vrstevníků. Nalezli jsme signifikantní rozdíl u adolescentů ovlivněných názorem vrstevníků od těch, kteří ovlivnění nebyli. Adolescenti byli ovlivněni ke vnímání situací méně rizikových ve skupině vystavené nízkému hodnocení vrstevníků a zároveň tendenci k nadhodnocování rizikovosti situací u ovlivnění opačným směrem. Dále jsme zjistili, že existuje signifikantní rozdíl v konformitě chlapců a dívek. Mezi adolescenty a mladými dospělými nebyly nalezeny signifikantní rozdíly.

Klíčová slova: konformita, rizikové sexuální chování, adolescence

ABSTRACT OF THESIS

Title: Conformity and risky sexual behaviour among adolescents

Author: Lucie Mannheimová

Supervisor: PhDr. Tereza Sadková

Number of pages and characters: 65 pages, 117 048 characters

Number of appendices: 2

Number of references: 110

Abstract: The aim of this thesis is to examine conformity of adolescents with their peers in rating the risks of sexual situations. The assumptions of our research are the existence of conformity among adolescents exposed to the viewpoint of peer majority, differences in conformity between adolescents and young adults, and differences between adolescent girls and boys. Answers of 904 respondents (492 were adolescents and 412 young adults) were used, utilizing the Scale of perceiving the risk of sexual behaviour, which was devised specifically for our research, and in which respondents rated perceived risks of 20 sexual situations. The scale had three versions: *negative influence*, *no influence* and *positive influence*. Those who responded to the questionnaires with influence were subjected to a fictitious rating of their peers. We have found a significant difference in ratings of adolescents who were influenced by their peers from those who were not. Adolescents perceived the situation as less risky if subjected to a low rating of their peers and overrated the risk as high when influenced in the opposite direction. A significant difference in conformity of adolescent girls and boys was also determined. However, we have not ascertained a difference in conformity between adolescents and young adults.

Key words: conformity, risky sexual behaviour, adolescence